SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ

İSTANBUL ŞİŞLİ HAMİDİYE ETFAL

SAĞLIK UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

6-18 YAŞ ARASI ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDA BİLGİ VE TUTUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Ecem Karadeniz

TIPTA UZMANLIK TEZİ

İSTANBUL/2022

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ

İSTANBUL ŞİŞLİ HAMİDİYE ETFAL

SAĞLIK UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

6-18 YAŞ ARASI ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDA BİLGİ VE TUTUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Ecem Karadeniz

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Güzin Zeren Öztürk

TIPTA UZMANLIK TEZİ

İSTANBUL/2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
TEŞEKKÜR iv
SİMGE VE KISALTMALAR v
TABLO LİSTESİ vi
ŞEKİL VE GRAFİKLER viii
ÖZET ix
ABSTRACT x
1.GİRİŞ VE AMAÇ 1
2.GENEL BİLGİLER 2
2.1. AKRAN ZORBALIĞI 2
2.1.1. Akran Zorbalığının Tanımı 2
2.1.2. Akran Zorbalığının Sınıflandırılması 2
2.1.3. Zorbalık Taraflarının Özellikleri 5
2.1.4. Aile Özellikleri 6
2.1.5. Zorbalığın Kısa ve Uzun Dönem Sonuçları 8
2.1.6. Zorbalığı Önleme Programları 9
2.1.7. Zorbalığı Önlemede Ebeveynin Önemi 11
3. GEREÇ VE YÖNTEMLER 12
3.1. ARAŞTIRMANIN GENEL ÖZELLİKLERİ 12
3.2. ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ 12
3.3. ANKET İÇERİĞİ 13
3.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZ 13
3.5. ETİK KURUL ONAYI 13
4. BULGULAR 14
4.1 KATILIMCILARIN VERİLERİNİN DAĞILIMININ İNCELENMESİ 14
4.1.1. Annelerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı 14
4.1.2. Çocukların Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı 16
4.1.3. Anne- Çocuk İletişimi Hakkında Değerlendirme 17
4.1.4. Akran Zorbalığı Hakkında İstatistikler 17

4.1.5. Akran Zorbalığının Çocuklara Etkileri Üzerine Olan Soruların İstatistikleri 21
4.1.6. Annelerin Akran Zorbalığı Karşısında Tutum İstatistikleri 22
4.2. KATILIMCILARDAN TOPLANAN VERİLERLE AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDAKİ VERİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI 25
4.2.1. Katılımcıların Sosyodemografik Verileriyle Çocukların Akran Zorbalığına Katılma Durumunun Karşılaştırılması 25
4.2.2. Katılımcıların Sosyodemografik Verileriyle Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Bilmesi ve Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması 26
4.2.3. Katılımcıların Çocuklarının Sosyodemografik Verileri ile Katılımcıların Akran Zorbalığı Bilgisi ve Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması 34
4.2.4. Katılımcıların Akran Zorbalığı Tanımını Bilmesine Göre Akran Zorbalığı Tutumunun Karşılaştırılması 37
4.2.5. Katılımcıların Çocuklarının Zorbalığa Katılma Durumuna Göre Akran Zorbalığı Bilgisinin Karşılaştırılması 38
4.2.6. Katılımcıların Çocuklarının Katıldığı Akran Zorbalığı Alt Türüne Göre Zorbalığa Karşı Tutumunun Karşılaştırılması 39
5. TARTIŞMA 43
5.1. KATILIMCILARIN ÇOCUKLARININ AKRAN ZORBALIĞINA KATILMA VE KATILDIĞI AKRAN ZORBALIĞI ALT TÜRÜ ORANLARININ TARTIŞILMASI 43
5.2. KATILIMCILARIN AKRAN ZORBALIĞI BİLGİSİ VE BİLGİ KAYNAĞININ TARTIŞILMASI 45
5.3. KATILIMCILARIN AKRAN ZORBALIĞINA KARŞI TUTUMUNUN TARTIŞILMASI 46
5.4. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARININ AKRAN ZORBALIĞINA DAHİL OLMA DURUMUNUN TARTIŞILMASI 47
5.5. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE AKRAN ZORBALIĞI BİLGİ VE TUTUMUNUN TARTIŞILMASI 49
5.6. KATILIMCILARIN ÇOCUKLARININ SOSYODEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE AKRAN ZORBALIĞI BİLGİ VE TUTUMUNUN TARTIŞILMASI 51
5.7. KATILIMCILARIN ÇOCUKLARININ KATILDIĞI AKRAN ZORBALIĞI ALT TÜRÜNE GÖRE TUTUMLARININ TARTIŞILMASI 53

5.8. KATILIMCILARIN AKRAN ZORBALIĞINI BİLMESİNE GÖRE AKRAN ZORBALIĞINA TUTUMUNUN KARŞILAŞTIRILMASI 53
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 55
KAYNAKÇA 57
EKLER 67

TEŞEKKÜR

Uzmanlık eğitimim boyunca desteğini her zaman yanımda hissettiğim, aile hekimliğinin önemini ve kıymetini anlayıp benimsememi sağlayan, bilgisi ve tecrübesiyle yoluma ışık tutan, çok değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Güzin Zeren Öztürk'e,

Birlikte çalışmaktan çok keyif aldığım tüm Aile Hekimliği Kliniği uzman hekimleri, hemşireleri ve sekreterlerine,

Bu meşakkatli yolda birlikte yürüdüğüm, güzel anılar biriktirdiğim, aile gibi hissettiren tüm asistan arkadaşlarıma,

Tezimi yazarken her soruma verdiği sabır ve özveri dolu yanıtlarına minnettar olduğum, asistanlık sürecimi güzelleştiren Uzm. Dr. Yeşim Uslu'ya,

Hayatımın her anında en büyük destekçim olan benle sevinip benle üzülen biricik annem Durdane Karadeniz'e, değerli babam Feridun Karadeniz'e, canım kardeşim Tuğrul Karadeniz'e,

Hem asistanlık dönemimde hem bu stresli tez dönemimde; sevgisini, desteğini benden hiç esirgemeyen, yorulmadan hep yanımda olan hayat arkadaşım Birol Coşkun'a teşekkür ederim.

Dr. Ecem Karadeniz

İstanbul, 2022

SİMGE VE KISALTMALAR

%: Yüzde

max: Maximum

med: Medyan

min: Minimum

n: Sayı

ort: Ortalama

SD: Standart sapma

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Akran Zorbalığı Alt Türleri 4
Tablo 2. Olweus Zorbalığı Önleme Programı Bileşenleri 10
Tablo 3. Annelerin Çocuk Sayısı Dağılımı 15
Tablo 4. Çocukların Yaş Dağılımı 16
Tablo 5. Katılımcıların İletişim Sorularına Yanıtlarının Frekansları 17
Tablo 6. Katılımcıların Çocuklarının Akran Zorbalığına Uğrama Sıklığı 19
Tablo 7. Katılımcıların Çocuklarının Akran Zorbalığı Yapma Sıklığı 19
Tablo 8. Akran Zorbalığının Çocuklara Etkileri Üzerine Olan Soruların İstatistikleri 22
Tablo 9. Katılımcıların Çocuğunun Akran Zorbalığına Uğramasına Tutumu . 22
Tablo 10. Katılımcıların Çocuğunun Akran Zorbalığı Yapmasına Tutumu 23
Tablo 11. Katılımcıların Çeşitli Değişkenlere Göre Akran Zorbalığı Tutumu .. 24
Tablo 12. Anne Sosyodemografik Özelliklerine Göre Çocuğunun Akran Zorbalığına Dahil Olma Durumu 26
Tablo 13. Yaş Grubuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırması 26
Tablo 14. Yaş Grubuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığına Maruz Kalan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması 27
Tablo 15. Yaş Grubuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığı Yapan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması 28
Tablo 16. Eğitim Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırılması 29
Tablo 17. Eğitim Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duyduğu Kaynağın Karşılaştırılması 29
Tablo 18. Eğitim Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığına Uğrayan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması 30
Tablo 19. Eğitim Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığı Yapan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması 31
Tablo 20. Meslek Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırması 31
Tablo 21. Meslek Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duyduğu Kaynağın Karşılaştırılması 32
Tablo 22. Meslek Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığına Uğrayan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması 33
Tablo 23. Meslek Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığı Yapan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması 33
Tablo 24. Katılımcıların Çocuklarının Cinsiyetine Göre Akran Zorbalığına Tutumunun Karşılaştırılması 35
Tablo 25. Çocuk Yaş Gruplarına Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırılması 35

Tablo 26. Çocuk Yaş Gruplarına Göre Annelerin Çocuğunun Uğradığı Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması..... 36
Tablo 27. Çocuk Yaş Gruplarına Göre Annelerin Çocuğunun Yaptığı Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması..... 37
Tablo 28. Akran Zorbalığı Tanımını Duymuş Olma Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tutumunun Karşılaştırılması 38
Tablo 29. Çocuğun Akran Zorbalığına Uğramış Olmasına Göre Annenin Akran Zorbalığı Tanımını Duymuş Olmasının Karşılaştırılması 39
Tablo 30. Çocuklarının Maruz Kaldığı Zorbalık Alt Türüne Göre Annelerin Akran Zorbalığına Tutumunun Karşılaştırılması 41
Tablo 31. Çocuklarının Yaptığı Zorbalık Alt Türüne Göre Annelerin Akran Zorbalığına Tutumunun Karşılaştırılması 42

ŞEKİL VE GRAFİKLER

Şekil 1. Zorbalığa Katılanların Konumu 18

Grafik 1. Annelerin Yaşa Göre Dağılımı 14
Grafik 2. Annelerin Eğitim Durumu Dağılımı 15
Grafik 3. Annelerin Meslek Dağılımları 15
Grafik 4. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 16
Grafik 5. Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı 16
Grafik 6. Akran Zorbalığı Tanımı Öğrenilen Kaynaklar 18
Grafik 7. Çocukların Uğradığı Zorbalık Alt Türleri 20
Grafik 8. Çocukların Yaptığı Zorbalık Alt Türleri 20
Grafik 9. Kurban Konumundaki Çocuklara Zorbalık Yapanların Cinsiyetleri 21

ÖZET

Amaç: Çalışmamızın amacı 6-18 yaş arası çocuğu olan annelerin akran zorbalığı bilgisini ve çocuklarının katıldığı akran zorbalığına tutumunu araştırmaktır.

Gereç ve Yöntem: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Aile Hekimliği Polikliniklerine 01.05.2021-01.08.2021 tarihleri arasında başvuran 6-18 yaş arası çocuğu olan 251 anne ile anket formu yüzyüze doldurulmuştur. İstatistiksel analizde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcı ortalama yaşının 39,15(SD:6,44);eğitim düzeyinin %48,2(n=121) lise ve üzeri, %6,4 (n=16) okur-yazar olmadığı saptanmıştır. Annelerin %61'inin akran zorbalığı tanımını daha önce duymadığı, çocuğu kurban konumunda olan annelerin; akran zorbalığı tanımını duymuş olma oranının anlamlı olarak fazla olduğu(p=0.002) ve akran zorbalığına en sık tutumlarının okulla irtibata geçmek(%51,2) olduğu görülmüştür. Zorba çocuğu olanların en sık tutumunun çocuğuyla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuşmak olduğu(%68,88) görülmüştür. Akran zorbalığı tanımını duymuş annelerin çocuğu kurban konumunda olduğunda "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." ve "Zorbanın ebeveynleri ile görüştüm." tutumunun, çocuğu zorba konumunda olduğunda "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." ve "Kurbanın ebeveynleri ile görüştüm." tutumunun duymamış olanlara göre anlamlı fazla olduğu görülmüştür.($p<0.001$, $p=0.001$, $p= 0.020$, $p=0.034$)

Sonuç: Annelerin yarısından fazlasının akran zorbalığı tanımını daha önce duymadığı ve akran zorbalığı tanımını duymuş olmasına göre akran zorbalığına tutumlarının değiştiği gözlendi. Çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığını korumak için annelerin akran zorbalığı hakkında bilgilendirilmesi gereklidir.

Anahtar Kelimeler: zorbalık, akran zorbalığı, okulda şiddet, akran zorbalığı bilgisi, akran zorbalığı tutumu, anne tutumu, anne davranışı, anne bilgisi, anne farkındalığı, anne bakış açısı, ebeveyn bakış açısı, ebeveyn tutumu, ebeveyn farkındalığı, ebeveyn davranışı

ABSTRACT

Aim: The aim of our study is to investigate the knowledge of peer bullying of mothers with children between the ages of 6 and 18 and their attitude to peer bullying that their children participate in.

Materials and Methods: The questionnaire form was filled face-to-face with 251 mothers with children aged 6-18 years who applied to the Health Sciences University Şişli Hamidiye Health Application and Research Center Family Medicine Polyclinics between 01.05.2021 and 01.08.2021. SPSS 25.0 package program was used for statistical analysis.

Results: The average age of the participants was 39.15(SD:6.44); the educational level was 48.2% (n=121) of them were in high school or older, and 6.4% (n=16) were illiterate. It was observed that 61% of the mothers had never heard of the definition of peer bullying before, the rate of hearing the definition of bullying by those whose children were victims was significantly higher(p=0.002), and the most common attitude of these mothers to bullying was to contact the school(51.2%). It has been observed that the most common attitude of those with a bully child is to talk to their child about the wrongness of the bullying done by their child (68,88%). In the cases of where mothers who have heard of the definition of peer bullying, compared to the mothers who have not; "I encouraged my child to protect himself/herself." and “I talked to the bully's parents.” attitudes were found to be significantly higher when the child was a victim and "I talked to my child about the inaccuracy of his/her bullying." and “I talked to the victim's parents.” attitudes were found to be significantly higher when the child was a bully.

Conclusion: It was observed that more than half of the mothers had not heard the definition of peer bullying before and their attitudes towards peer bullying changed according to the fact that they had heard the definition of peer bullying. In order to protect the mental and physical health of children, it is necessary to inform mothers about peer bullying.

Key Words: bullying, peer bullying, violence at school, knowledge of bullying, bullying attitude, maternal attitude, maternal behavior, maternal knowledge, maternal awareness, maternal perspective, parental knowledge, parent's perspectives, parent's attitude, parent's awareness, parental behavior

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Çocukların kreş ya da anaokuluna başlamaları ve akranlarıyla grup halinde vakit geçirmeleriyle birlikte aile dışındaki ilk toplum içinde sosyalleşmeleri başlamış olur. Bu başlangıçla onları olumsuz etkileyecek bir davranış olan akran zorbalığı ile de tanışmaları da olasıdır.

Akran zorbalığı; çocuklarda güçlü olan tarafın psikolojik ya da bedensel olarak güçsüz, zayıf bulduğu kişiye fiziksel hareketlerle ya da psikolojik baskı yoluyla uyguladığı, tekrarlayan, olumsuz davranışlardır.(1) Bu davranışlar zorbalık yaşayan çocuğun psikososyal gelişimini olumsuz etkiler ve zorbalık uygulayan çocuğun da ruhsal durumu ve yetiştiriliş şekli hakkında bize fikir verir. Zorbalığa maruz kalan çocuğun ruhsal sağlığının olumsuz etkilenmesiyle birlikte çocukta karakter değişimi de gözlenebilir.(2) Zorbalık yaşadığından çevresine bahsetmeyen çocuklar poliklinikte karşımıza sadece psikosomatik yakınmalarla da çıkabilirler.(3) Hekimlik pratiğinde çocuk ve adölesan sağlığı izlemlerinde sosyal ve psikolojik değerlendirme yapılırken bu konuyu değerlendirmekteyiz.(4) Ancak ebeveynlerin akran zorbalığı hakkında bilinçli olması, akran zorbalığını farkedebilmek ve gerekliliğinde zorbalığa müdahale edebilmek açısından olmazsa olmazdır.(5)

Biz de bu çalışmamızda okul çağı olan 6-18 yaş arasında çocuğu olan annelerin akran zorbalığı bilgilerini ve çocuklarının dahil olduğu akran zorbalığı karşısında nasıl bir tutum sergilediklerini incelemeyi amaçladık.

2.GENEL BİLGİLER

2.1. AKRAN ZORBALIĞI

2.1.1. Akran Zorbalığının Tanımı

Akran zorbalığı; kısa ya da uzun vadede fiziksel ya da psikolojik olarak olumsuz bir çok sonuç doğurabilen bir şiddet çeşididir.(6) Zorbalık konusundaki ilk çalışmalar 1970li yıllarda Norveçli psikolog Dan Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus, zorbalığı tanımlamak için ilk olarak "mob" kelimesinden türetilmiş "mobbing" terimini kullanmış, ancak zamanla anlamını tam karşılamadığını düşünerek "bullying" tabirini kullanmaya başlamış ve bu tabir Türkçe'ye "akran zorbalığı" olarak geçmiş. (7) Olweus akran zorbalığını "bir ya da daha fazla kişi tarafından tekrarlayıcı şekilde olumsuz bir davranışa maruz kalmak" şeklinde tanımlanmıştır.(6) Bir davranışa akran zorbalığı denmesi için şu özelliklerde olması gerekmektedir(1):

1. Tek sefer değil, tekrarlayan davranışlar olmalı,
2. Taraflar arasında güç dengesizliği var olup, psikolojik ya da fiziksel olarak üstün olan tarafından güçsüze uygulanmalı,
3. Zarar verme amacıyla yapılıp kasıt içermelidir.

2.1.2. Akran Zorbalığının Sınıflandırılması

Akran zorbalığı farklı şekillerde gerçekleşebilir. Bu sebeple literatürde de birçok farklı sınıflandırma mevcuttur.

Olweus (2003) akran zorbalığını; "doğrudan" ve "dolaylı" zorbalık olmak üzere ikiye ayırmıştır. Doğrudan zorbalık; açık bir şekilde direkt kişiyi hedef alan yüzyüze yapılan fiziksel, sözel saldırıları kapsar. Dolaylı zorbalık ise iki tarafın yüzyüze olmadığı sosyal açıdan bir zorbalığı kapsar.(8)

Eliot, zorbalığı “fiziksel”, “sözel”, “sosyal dışlama/ilişkisel” zorbalık şeklinde gruplara ayırmıştır. Sosyal dışlama/ ilişkisel zorbalık; görmemezlikten gelme, oyuna katmama,gruptan dışlama gibi davranışları içerir.(9)

Mynard ve Joseph, “fiziksel”, “sözel”, “sosyal manipülasyon” ve “kişisel eşyalara saldırı” olmak üzere 4 sınıfa ayırmıştır. Sosyal manipülasyon, kişinin arkadaşlık ilişkilerini bozmak için sosyal çevresini yönlendirici hareketler yapmayı içerir.(10)

Pişkin, zorbalığı daha ayrıntılı olarak “fiziksel”, “sözel”, “söylenti yayma”, “kişisel eşyalara zarar verme”, “izolasyon” ve “cinsel” zorbalık olarak 6 şekilde sınıflandırmıştır.(11) Akran zorbalığı alt türlerinin sınıflandırması Tablo 1’de açıklanmıştır. (12–14)

Tablo 1. Akran Zorbalığı Alt Türleri

Akran Zorbalığının Alt Türü	**Tanımı**	**Davranış Örneği**
Fiziksel	Hedef kişiye kasıtlı olarak zarar vermek için fiziksel temasla yapılan fiziksel saldırılardır.	İtmek, vurmak, yumruklamak, tekmelemek
Sözel	Hedef kişiyi olumsuz etkileyecek sözlü davranışlardır.	İsim takma, alay etme, hakaret etme, sataşma, aşağılama, tehdit etme
İzolasyon	Hedef kişiyi sosyal açıdan yalnızlaştırmayı hedefleyen davranışlardır.	Oyunlara katmama, kişilerin arkadaşlık kurmaması için manipüle etme, görmemezlikten gelme
Söylenti Çıkarma	Kurbanın olmadığı ortamlarda kurbanın sosyal ortamını olumsuz etkileyecek söylentiler yaymaktır.	Hakkında dedikodu çıkarma, yalan söyleyerek şikayet etme, hakkında çeşitli yerlere rahatsız edici yazılar yazma
Kişisel Eşyalara Zarar Verme	Kişisel eşyalara kasten zarar vermektir.	Parasını veya eşyasını alma, defterini karalama, eşyasını veya parasını alma, kendine kantinden bir şeyler ısmarlatma
Cinsel	Cinsel içerikli her türlü sözel ya da fiziksel davranışı içerir.	Cinsel içerikli sözler ve el hareketleri mimikler, cinsel istismar

2.1.3. Zorbalık Taraflarının Özellikleri

Zorba: Fiziki ya da psikolojik açıdan kendinden güçsüz gördüğü kişiye zorbalık yapan kişi/kişilerdir.

Kurban: Zorbalar tarafından zorbalığa maruz kalan kişilerdir.

Zorba/Kurban: Zaman zaman zorbalık yapan, zaman zaman kurban olan tarafta olan kişilerdir.(7)

2.1.3.1. Zorbaların özellikleri: Zorbalar sıklıkla saldırgan ve antisosyal kişilik yapısında olup, saldırganlıkları sadece kurbanları olan akranlarına karşı değil öğretmenlerine, ailesine karşı da mevcuttur. Saldırganlıklarının farkında değillerdir, olumsuz davranışlarını normal bulurlar, kurbanlarına karşı empati yapmazlar, kurbanlarının yaşadıklarından kendilerini sorumlu tutmazlar, tersine bundan haz alıp kurbanlarının bunu hakettiğini düşünürler. Genelde güçlü ve dayanıklı fiziksel yapıda olup spor ve oyun becerileri iyidir. Özgüvenleri yüksektir, zeki olduklarını düşünürler, sosyal becerileri iyidir. Arkadaşları arasında popülerdirler, arkadaş grubunda genelde lider konumundadırlar ve bu grup onlar gibi olmaya çalışan kişileri barındırır. Okulla bağları iyi değildir, sıklıkla kural ihlali yaparlar. Okul başarıları da iyi olmayıp, başarılı öğrencilere karşı kıskanç tutum sergilerler. Alkol ve sigara gibi olumsuz alışkanlıklar da zorbalarda sıklıkla görülür. (15–17)

2.1.3.2. Kurbanların özellikleri: Kurbanlar genel olarak akranlarına göre daha anksiyöz, daha düşük özgüvenli, daha çekingen, daha sessiz bireylerdir. Okul başarıları zorbalar kadar olmasa da düşüktür, okulla bağları da güçlü değildir. Spor ve oyunlarda becerikli olmadıklarını düşünürler. Oyun aktivitelerinde belli bir başarı yakalayamazlar. Sosyal çevreleri geniş değildir, arkadaşları arasında popüler değillerdir ki arkadaş edinmekte de güçlük yaşarlar. Genellikle dışlanıp, yalnız kalırlar.(8,18,19)

Kurbanlar zorbaya karşı kendilerini genellikle savunamayıp, zorbalıktan sakınmak için uzak durup kaçınma hareketi gösterirler. Korktuğu için ya da

koruyamayacaklarını düşündükleri için ebeveynlerine ya da öğretmenlerine yaşadıkları zorbalıktan hemen bahsetmeyebilirler.(2)

2.1.3.3. Zorba/kurbanların özellikleri: Zorba/kurbanlar genel olarak kendinden güçlülerden zorbalığa maruz kalıp, kendinden psikolojik ya da fiziksel olarak güçsüz gördüklerine zorbalık yapan kişilerdir. Bunu yaşadıkları zorbalığa bağlı sarsılan özsaygılarını arttırmak için yaptıkları düşünülmektedir.(2) Zorba/kurbanlar genel olarak uyum problemi yaşayan, zorbanın grubuna katılmaya çalışan, çok arkadaşı olmayan hatta arkadaşları tarafından sevilmeyen, akranları arasında en az popüler kişilerdir. Çok kolay manipüle olurlar ve manipülatif yönleri de vardır.(7,18)

2.1.4. Aile Özellikleri

Sosyalleşmenin ilk adımları ailede öğrenilir. Kişilik yapısı, kişinin tutum ve davranışları aileyle şekillenir. Bu sebeple aile çocuğun akran zorbalığına katılmasında çok önemli bir faktör olarak görülür. (20–22)

John Bowlby'nin bağlanma teorisine göre bebeklik döneminde birincil bakıcıyla başlayan bağ kurma motivasyonu, ilerleyen dönemlerde ebeveyn ve arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kurarken devam eder. Teori, ebeveyn ile kurulan bağın güvenliğinin, çocuğun ilerleyen hayatı boyunca kalıp olarak alacağı ilişki örneğini oluşturduğunu varsayar.

Sosyal öğrenme teorisine göre ise, kişi sosyal davranışlarını sosyal ortamlarda kişilerarası iletişimi gözlemleyerek öğrenir ve uygular. Çocuğun ilk sosyal alanı olan aile de öğrenmek ve uygulamak için en önemli alanıdır. Yani Bandura'nın bu teorisine göre ebeveynlik tarzı çocuğun ilişkilerini etkiler. Bu bağlamda otoriter ve cezalandırıcı bir ebeveynin çocuğuna uyguladığı fiziksel bir ceza, çocuğun saldırgan tavrının gelişip okulda zorbalık yapmasında yordayıcıdır.(6)

Psikoanalizin kurucusu Freud'un psikanalitik kuramı, insan kişilik gelişiminin basamaklardan oluştuğunu ve her basamağın sorunsuz tamamlanmasıyla bir üst aşamaya geçilerek kişiliğin geliştiğini önesürer. İlk çocukluk yılları bu açıdan

önemlidir ve erken çocukluk döneminde çocuğun karşılık almayan ihtiyaçları zorba veya kurban olmasına sebep olabilir. Örneğin anne ile çocuğun sevgi bağının yeterli olmaması, güven problemi, bağlanma sorunları ve sonuçta akran zorbalığına katılmasına neden olur. Ayrıca anne ile çocuğun bağının gelişmemiş olması çocuğun güvensiz, kolay kuşku duyan, çevresine düşmanca yaklaşan bir çocuk olmasına sebep olur. (2,23,24)

Tüm bunların bağlamında; otoriter ebeveynlere özellikle otoriter babalara sahip olan, anneleri daha toleranslı, anlayışlı iken babaları daha çok ceza veren konumunda olan çocuklar zorba olabilmektedirler. Yine ebeveynin çocuğa ilgisiz ve soğuk olması, sevgi göstermemesi, çocuğunu desteklememesi, çocuğun kendini reddedilmiş gibi hissetmesi; çocuğun antisosyal, öfkeli, saldırgan ve tabi zorba olmasında etkindir.(2,6,25)

Aşırı kontrolcü, aşırı koruyucu, çok eleştiren ebeveynlerin çocukları bağımsız davranmayı öğrenmedikleri, pasif olmaya alıştıkları için zorbalığa maruz kalma riskleri arttmıştır.Kurbanların aileleri genellikle çocuklarının savunmasız olduğunu çatışmalardan uzak kalması gerektiğine inanırlar ve çocuklarının sosyal becerilerinin gelişmesini önlerler.(26)

Aile içi şiddet çocuğun saldırganlığı öğrenmesi ve çevresine yansıtması ile zorba olmasına ya da tam tersi içine kapanıp kurban konumunda olmasına sebep olup genel olarak zorbalığın bir parçası olması riskinde artışa sebep olur.(2)

Aile ilişkilerine bakıldığında zorba/kurban çocuklar sıklıkla ailede kötü muamele görmüş çocuklardır. Ebeveynleri saldırgan ve düşmanca tavırlı olup, genelde sorunları fiziksel şiddet göstererek çözmeye çalışan kişilerdir. Sıklıkla baba uzak, soğuk ve evde çok durmayan, anne de kızgın olan taraftır. Ebeveyn arası çatışmalar sık görülen ailelerin çocuklarıdırlar.(2,27)

2.1.5. Zorbalığın Kısa ve Uzun Dönem Sonuçları

Akran zorbalığı, ebeveynler tarafından çocuklar arasında doğal bir çatışma, şakalaşma, çocuklar arası oyun gibi görülüp yaratabileceği travmalar düşünülmeyip müdahale edilmeyebilir. Ancak kısa ya da uzun vadeli dönemde akran zorbalığının sosyal, psikosomatik, fiziksel ve psikiyatrik bir çok sonucu karşımıza çıkabilir. Bu sonuçlar genellikle zorbalığa maruz kalanın travmasına bağlı sonuçlar olmakla birlikte, zorbanın da uzun vadede yaşayacağı psikiyatrik hastalıkların habercisi olabilir.(28,29)

Zorbalığa maruz kalan çocuklarda endişe ve korku, güvensiz ve terkedilmiş hissi, yalnız ve mutsuz hissetme, sosyal izolasyon, içe atma problemleri, utangaçlık, nevrozis, konsantrasyon bozukluğu görülebilir.(6,18,21,29–31) Zorbalarda da kural bozucu davranış problemi, dikkat eksikliği görülebilmektedir.(30)

Okul hayatı açısından; kurbanlarda sıklıkla okuldan kaçma, okulu bırakma isteği, akademik başarısının düşmesi görülebilmektedir.(32–35) Yapılan bir çalışmada ise en kötü akademik başarı ise zorba/kurbanlarda görülmüştür.(36)

Ruhsal açıdan bakıldığında zorbalığa maruz kalan çocuklarda; düşük benlik saygısı, düşük özgüven,(37,38) sosyal fobi(39), duygu-durum bozuklukları(40), travma sonrası stres bozukluğu(41), uyku bozuklukları, yeme bozuklukları(30), kekemelik, dikkat eksikliği ve hareket bozukluğu (DEHB)(42), tik bozukluğu(43) görülebilmektedir. Kurban olma, anksiyete bozukluğu ve depresyon açısından da komorbidite oluşturmaktadır.(44) Zorbalığa maruz kalmak çocuklarda depresyon için major risk faktörü olarak görülmektedir.(45) Bazı çalışmalara göre zorbalığa uğrayan çocuklarda akranlarına göre anksiyete bozukluğu riski 2-3 kat artmaktadır ve yetişkinlikte de anksiyete bozukluğu görülme sıklığı artmaktadır.(46,47) Zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikotik semptomların da gelişebileceği meta analiz çalışmalarla gösterilmiştir.(48,49)

Ayrıca zorbalığa maruz kalan çocuklarda enürezis nokturna, baş ağrısı, karın ağrısı, baş dönmesi, iştahsızlık, yorgunluk gibi psikosomatik bulgular da görülebilmektedir.(3,7)

Zorba olan çocuklarda ilerleyen yıllarda antisosyal davranış, depresyon, psikotik belirtiler akranlarına göre daha sık olup, yetişkinlikte aile içi şiddet ve suça karışma görülebilmektedir.(30,50) Alkol-madde-sigara kullanımı gibi olumsuz davranışlar da zorbalarda sıklıkla görülür.(18,51)

Zorbalığa katılan bütün gruplarda suicid riski akranlarına göre yüksektir. Riski en fazla olan grup ise zorba/kurban grubudur.(52)

2.1.6. Zorbalığı Önleme Programları

Akran zorbalığını önlemek için bir çok program geliştirilmiştir. Bu programlardan en çok tanınanı Olweus'un geliştirdiği "Olweus Zorbalık Önleme Programı" dır. Günümüzde geliştirilen önleme programları da bu programdan baz alınarak geliştirilmiştir. Olweus'un Bergen'de geliştirdiği bu programın üzerine yapılan geniş çaplı araştırmalar; zorba/kurban problemlerini %50 oranında azalttığını ve okuldaki sosyal iklimin daha pozitif yönde geliştiğini göstermiştir. Olweus Zorbalığı Önleme Programı'nın 4 temel ilkesi vardır: 1) yetişkinlerden ilgi, katılım ve ılımlı yaklaşım 2) kabul edilemeyecek davranışlara karşı net sınırlar 3) kabul edilemeyecek davranışlar ve kural ihlallerine cezalandırıcı olmayan, fiziksel olmayan yaptırımların tutarlı bir şekilde uygulanması 4) pozitif ve otoriter rol modeli olan yetişkinlerin katılımı. (53) Programı şekillendiren önemli bileşenlerse Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Olweus Zorbalığı Önleme Programı Bileşenleri

Genel ön koşul: -Yetişkinlerin farkındalığı ve katılımı
Okul düzeyinde önlemler: -Olweus zorba/kurban anketini tüm öğrencilere anonim olarak uygulayıp genel gözlem yapma, akran zorbalığı üzerine konferans düzenleme, "zorbalığı önleme koordinasyon komitesi" kurulması, teneffüs araları ve öğlen yemeklerinde etkin bir şekilde denetim, personelin eğitimi ve tartışma grupları için zaman ayrılması
Sınıf düzeyinde önlemler: -Zorbalık ile alakalı sınıf ve okul kuralları oluşturulması, sınıfta düzenli olarak toplantı düzenlenmesi, sınıf velileri ile toplantılar düzenlenmesi
Bireysel önlemler: -Bireysel müdahale için plan geliştirilmesi, zorba ve kurbanlarla hem bireysel olarak görüşülmesi hem de velileriyle ciddi toplantı düzenlenmesi

Olweus'un programı haricinde dünya çapında; Amerika'da Colorado başta olmak üzere bir çok eyalette onlarca okulda "BPYS" (Bully-Proofing Your School), Amerika'da 1990'larda geliştirilip ABD, Kanada, Avustralya ve Avrupa'da yüzlerce okulda kullanılan "PATHS", ABD'de 15000 okulda kullanılan 8 yaş öncesi programı "Second Step", ABD'de 9-12 yaş arası için denenen "Steps To Respect", kanaat lideri olarak gördüğü çekirdek bir grubu eğitmeyi hedef alan "SSA" (Safe School Ambassadors), 1990'lı yıllarda İngiltere'de geliştirilip kullanılan "Sheffield Projesi", 2010'da Finlandiya'da geliştirilip denenen program "KiVa", İspanya'da geliştirilen "SAVE" modeli, Kanada'da denenen "Toronto Zorbalık Karşıtı Girişimi", İrlanda'da bölgesel ve ulusal düzeyde denenen "Donegal ve ABC Zorbalığa Karşı Programları", İtalya'da geliştirilen "Bulli ve Pupe", Avusturya'da denenen "ViSC" (Vienna Social Competence Training), Avustralya'da geliştirilmiş olan "The Friendly Schools Project" gibi bir çok proje program denenmiş ve geliştirilmeye çalışılmaktadır.(53–59)

2.1.7. Zorbalığı Önlemede Ebeveynin Önemi

Akran zorbalığının önüne geçmek için planlanan müdahale programlarının ailelerin aktif katılımı olmadan başarısı mümkün değildir.

Ebeveynlerin samimi, anlayış gösteren, sevecen, empati yapan bir tutum sergilemesi, otorite olduklarını hissettirmeleri ve de uygun olmayan davranışların reddedildiği aile ortamı oluşturmaları, düşmanca ve fiziksel olmayan cezaların verilmesi, çocuğun aktivitelerinin gözlenmesi zorbalığı önleme ve zorbalığa müdahale açısından faydalıdır.

Tüm bunların sağlanabilmesi için akran zorbalığı konusunda bilinçlendirici bir ebeveyn eğitimi gereklidir. Bu sayede ebeveynde çocuğun problemini tanıyacak farkındalığı oluşturup, davranış modelleri öğretilip, zorbalığa karşı bir tutum geliştirmesi de sağlanmış olur.(5,30)

3. GEREÇ VE YÖNTEMLER

3.1. ARAŞTIRMANIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Çalışmamız 01.05.2021-01.08.2021 tarihleri arasında Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Aile Hekimliği Polikliniklerine herhangi bir sebeple başvuran 6-18 yaş arası çocuğu olan annelerden çalışmaya katılmaya gönüllü olanların katılımıyla yapılmıştır. Çalışma için hastalardan gönüllü olur formuna onam alınıp, anket formu yüzyüze doldurulmuştur.

Araştırmanın türü tek merkezli, kesitsel ve tanımlayıcı niteliktedir.

Çalışmaya Dahil Edilme Kriterleri:

1. 6-18 yaş arasında çocuğu olanlar

2. Kadınlar

3. Çalışmaya katılmayı kabul edenler

4. İletişim engeli bulunmayanlar

Çalışmadan Dışlanma Kriterleri:

1. 6-18 yaş arasında çocuğu olmayanlar

2. Anne olmayanlar

3. Çalışmaya katılmayı kabul etmeyenler

4. İletişim engeli bulunanlar

3.2. ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ

Çalışmamızda örneklem büyüklüğü hesaplamak için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Etfal Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Aile Hekimliği Polikliniği'ne son 3 ayda başvuran 6-18 yaş arası çocuk hasta başvuruları

bakılarak anne sayısı belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğü %95 güvenilirlikle 249 olarak hesaplanmıştır.

3.3. ANKET İÇERİĞİ

Veriler toplanırken katılımcılara sosyodemografik özellikleriyle alakalı 6 soru, çocuğuyla iletişimiyle alakalı 2 soru, akran zorbalığı bilgisiyle alakalı 2 soru, çocuğunun dahil olduğu akran zorbalığı ve tutumu ile alakalı 11 soru olmak üzere toplam 21 soru sorulmuştur. "Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?" Sorusuna "Hayır" yanıtı veren annelere akran zorbalığı açıklanarak ankete devam edilmiştir. Uygulanan anket Ek 1 olarak sunulmuştur.

3.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZ

İstatistiksel analizde SPSS 25.0 kullanıldı. Değerlendirme sonuçlarındaki tanımlayıcı istatistikler; kategorik değişkenler için yüzde(%) ve sayı(n), sayısal değişkenler için ortalama(ort), minimum(min), maksimum(max), medyan(med), standart sapma(ss) olarak verilmiştir. Kategorik değişkenler arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için Pearson Chi-square ve Fisher Exact Test kullanılmıştır. İstatistiksel alfa anlamlılık seviyesi $p \leq 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3.5. ETİK KURUL ONAYI

Çalışmamızın etik kurul onayı Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Etfal Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 25.05.2021 tarihinde 3276 protokol numarası ile etik kurul onayı verilmiştir. Etik kurul onayı Ek-2 olarak verilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 KATILIMCILARIN VERİLERİNİN DAĞILIMININ İNCELENMESİ

4.1.1. Annelerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Çalışmamıza 6-18 yaş arası çocuğu olan 251 anne dahil edilmiştir. Çalışmaya katılan anneler min. 26, max. 57 yaşında olup, yaş ortalamalarının 39,15±6,44 olduğu saptanmıştır. Katılımcıların yaş dağılımı ise %52,6 (n=132) 31-40 yaş arası, %38,6 (n=97) 40 yaş üstü, %8,8 (n=22) 20-30 yaş arasıydı.(Grafik 1)

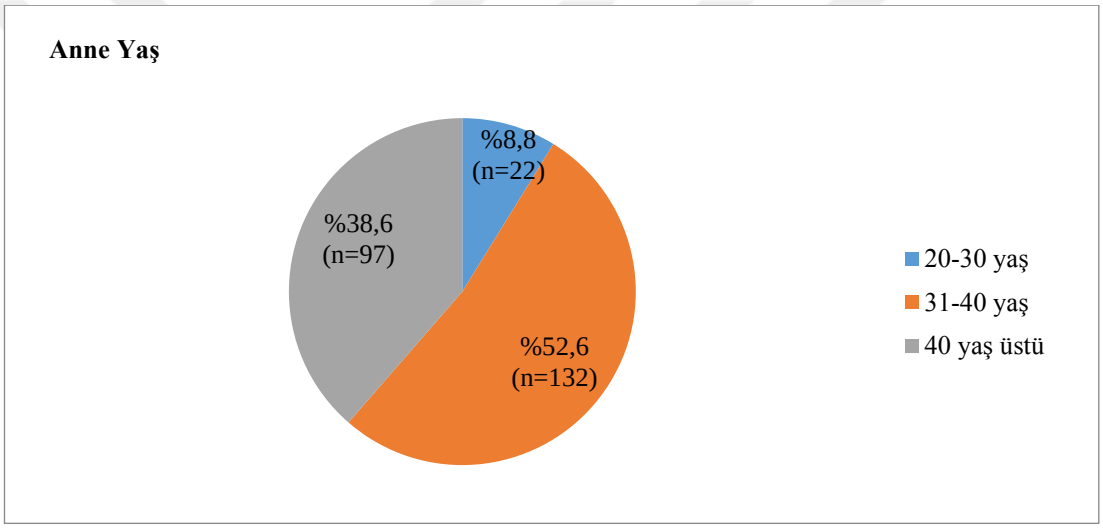

Grafik 1. Annelerin Yaşa Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan annelerin medeni durumu; %94 (n=236) "evli", %6 (n=15) "boşanmış/diğer" şeklindeydi.

Çalışmaya katılan annelerin eğitim durumu; %48,2 (n=121) lise ve üzeri, %45,4 (n=114) lise altı, %6,4'ünün (n=16) ise okur-yazar olmadığı görülmüştür.(Grafik 2)

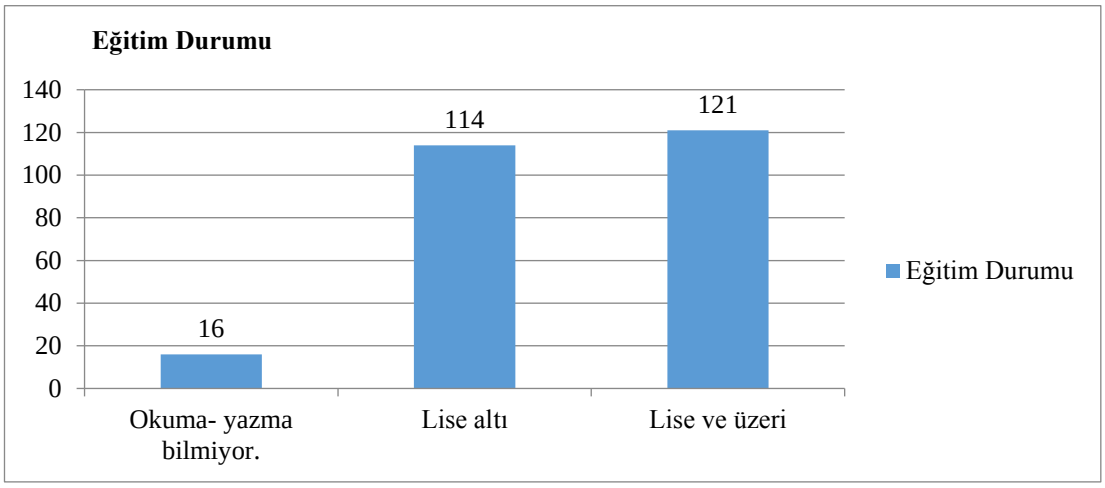

Grafik 2. Annelerin Eğitim Durumu Dağılımı

Çalışmayan katılanların meslek dağılımı; %63,7 (n=160) mavi yaka, %7,2 (n=18) beyaz yaka, %29,1'i (n=73) ise çalışmıyor şeklindeydi.(Grafik 3)

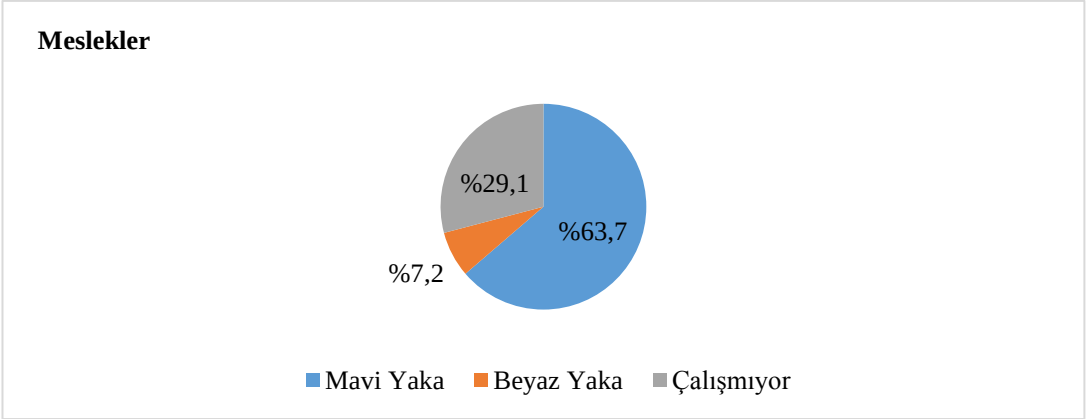

Grafik 3. Annelerin Meslek Dağılımları

Çalışmamıza katılan annelerin min. 1 max. 7 çocuğu olup ort. çocuk sayısı 2,48±1,16 idi. Annelerin %43'ünün (n=108) 3 veya daha fazla çocuğu, %39,4'ünün (n=99) 2 çocuğu, %17,5'unun (n=44) 1 çocuğu vardı.(Tablo 3)

Tablo 3. Annelerin Çocuk Sayısı Dağılımı

	N	Ort. ±SD	Min	Max	Median
Annelerin Çocuk Sayısı	249	2,48±1,16	1	7	2

4.1.2. Çocukların Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Annelerin ankette bahsettiği çocukların yaşları çalışmanın planına uygun şekilde 6-18 yaş arası olup yaş ortalaması ise 11,36±3,92 idi. (Tablo 4) Çocukların okul çağına göre yaş dağılımına baktığımızda %36,7'si (n=92) 6-9 yaş arası, %32,7'si (n=82) 10-13 yaş arası, %30,7'si (n=77) 14-18 yaş arasındaydı. (Grafik 4)

Tablo 4. Çocukların Yaş Dağılımı

	N	Ort. ±SD	Min	Max	Median
Çocukların Yaş Dağılımı	249	11,36±3,92	6	18	11

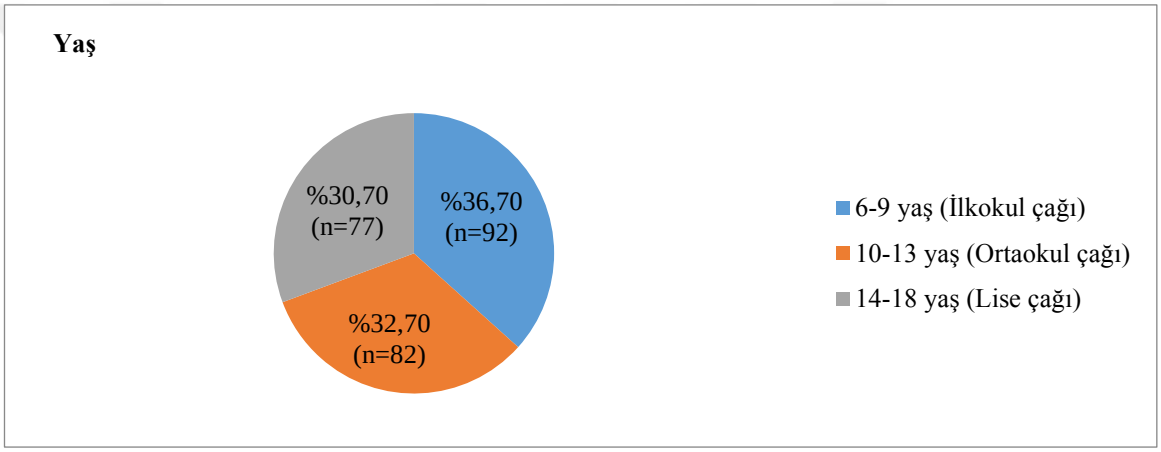

Grafik 4. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan annelerin çalışmada bahsettiği çocuklarının cinsiyet dağılımı; %53,8'i (n=135) kız, %46,2'si (n=116) erkekti.(Grafik 5)

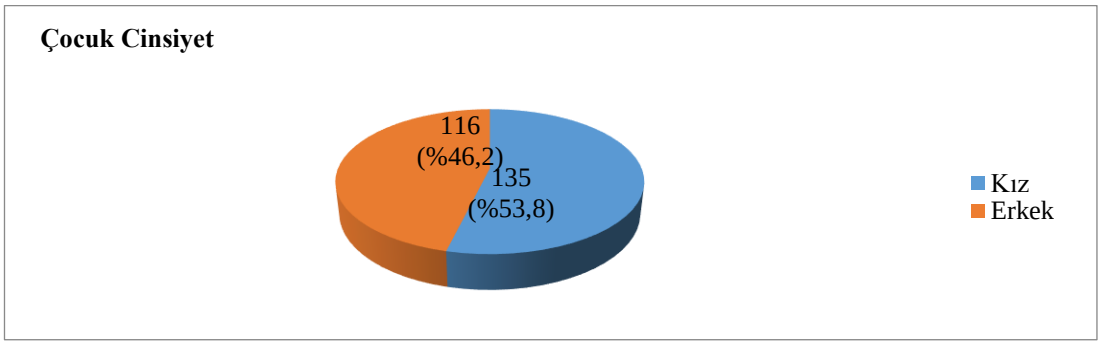

Grafik 5. Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı

4.1.3. Anne- Çocuk İletişimi Hakkında Değerlendirme

Katılımcılara "Çocuğunuzla gününün nasıl geçtiği üzerine ne sıklıkta konuşursunuz?" sorusu sorulduğunda %72,9'u (n=183) "Her gün", %6,8'i (n=17) "Konuşmaya fırsatım olmuyor." şeklinde yanıtladı. "Çocuğun sizle sorunları hakkında konuşur mu?" sorusuna ise katılımcıların %79,3'ü (n=199) "Evet" olarak yanıtladı.(Tablo 5)

Tablo 5. Katılımcıların İletişim Sorularına Yanıtlarının Frekansları

		N	%
Çocuğunuzla gününün nasıl geçtiği üzerine ne sıklıkta konuşursunuz?	Her gün	183	72,9
	Haftada 2-3 kez	36	14,3
	Ayda 1-2 kez	15	6,0
	Konuşmaya fırsatım olmuyor.	17	6,8
Çocuğunuz sizle sorunları hakkında konuşur mu?	Evet	199	79,3
	Hayır	52	20,7

4.1.4. Akran Zorbalığı Hakkında İstatistikler

Annelere "Daha önce akran zorbalığı tanımını duymuş muydunuz?" sorusu sorulduğunda; %39'u (n=98) "Evet", %61'i (n=153) "Hayır" olarak yanıtladı. Bu soruya "Evet" olarak cevaplayanların akran zorbalığını duyduğu kaynaklar sorgulandığında; %50'si (n=49) yakın çevre, %49,51'i (n=45) tv/internet, %38,77'i (n=38) sosyal medya, %34,69'u (n=34) kitap,gazete,dergi gibi yazılı kaynaklar, %12,24'ü (n=12) diğer şeklinde yanıtlandı.(Grafik 6) Diğer seçeneğinde doktor ya da öğretmen olup kendi eğitim hayatlarında öğrendiklerini belirten kişiler vardı.

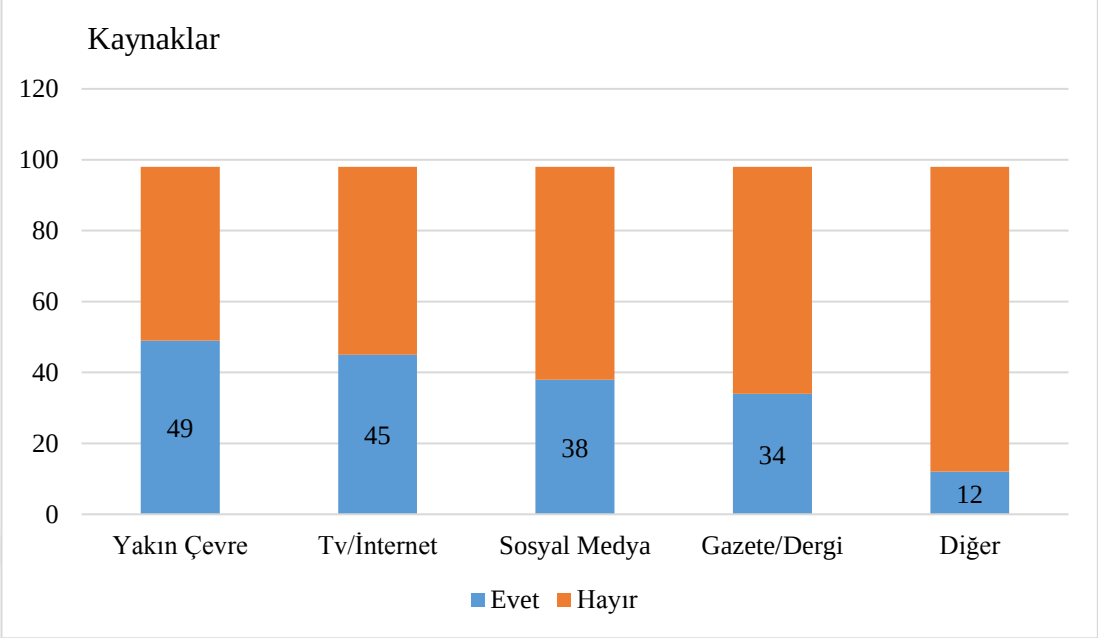

Grafik 6. Akran Zorbalığı Tanımı Öğrenilen Kaynaklar

Çalışmamıza katılan çocukların %54,18'i (n=136) akran zorbalığına dahil olmuştu, %45,81'i (n=115) ise dahil olmamıştı. Akran zorbalığına dahil olma şekillerine bakıldığında akran zorbalığına uğrama yani "kurban" olan oranı %36,25 (n=91), akran zorbalığı yapan yani "zorba" olan oranı %4,3 (n=11) iken hem zorba hem kurban olma oranı %13,54 (n=34) olarak hesaplandı.(Şekil 1)

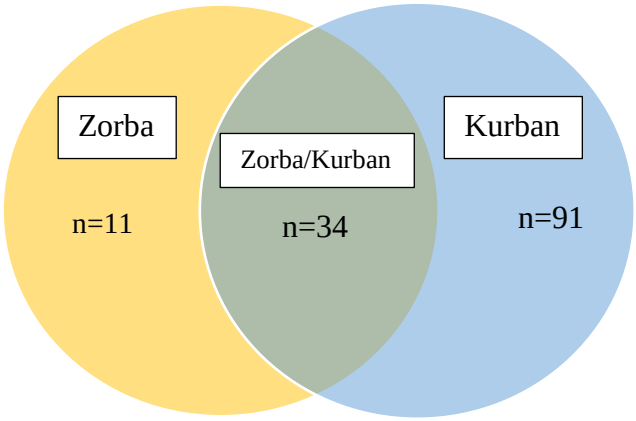

Şekil 1. Zorbalığa Katılanların Konumu

Çalışmaya katılan annelerin çocukları %50,2 (n=126) geçtiğimiz aylarda hiç akran zorbalığına uğramamıştı. %31,5'u (n=79) sadece 1-2 kez, %10'u (n=25) ayda 2-3 kez, %4,8'i (n=12) haftada 1 kez, %3,6'sının (n=9) ise haftada birkaç kez akran zorbalığına uğradığı hesaplandı. (Tablo 6)

Çalışmaya katılan annelerin çocuklarının %82,1'i (n=206) geçtiğimiz aylarda hiç akran zorbalığı yapmadığı, %12,4'ü (n=31) sadece 1-2 kez, %2,8'inin (n=7) ayda 2-3 kez, %1,6'sının (n=4) haftada 1 kez, %1,2'sinin (n=3) haftada birkaç kez akran zorbalığı yaptığı hesaplandı. (Tablo 7)

Tablo 6. Katılımcıların Çocuklarının Akran Zorbalığına Uğrama Sıklığı

		N	**%**
Akran zorbalığına uğrama sıklığı	Hiç	126	50,2
	Sadece 1-2 kez	79	31,5
	Ayda 2-3 kez	25	10,0
	Haftada 1 kez	12	4,8
	Haftada birkaç kez	9	3,6

Tablo 7. Katılımcıların Çocuklarının Akran Zorbalığı Yapma Sıklığı

		N	**%**
Akran zorbalığı yapma sıklığı	Hiç	206	82,1
	Sadece 1-2 kez	31	12,4
	Ayda 2-3 kez	7	2,8
	Haftada 1 kez	4	1,6
	Haftada birkaç kez	3	1,2

Çocukların uğradığı zorbalık alt türlerine bakıldığında; %36,25'i (n=91) sözel, %17,5'u (n=44) fiziksel, %9,96'sı (n=25) izolasyon, %4,78'i (n=12) söylenti yayma, %7,56'sı (n=19) kişisel eşyalara zarar verne, %1,19'u (n=3) cinsel zorbalığa maruz kaldığı hesaplandı.(Grafik 7)

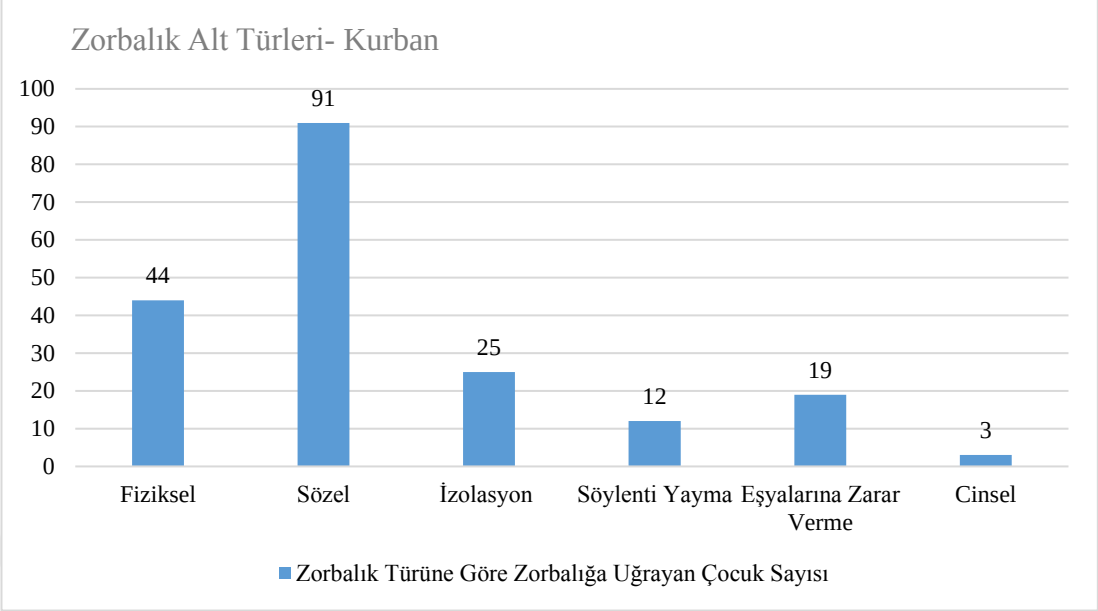

Grafik 7. Çocukların Uğradığı Zorbalık Alt Türleri

Çocukların yaptığı zorbalık alt türlerine bakıldığında; %11,95'i (n=30) sözel, %6,77'si (n=17) fiziksel, %2,3'ü (n=6) eşyalara zarar verme, %0,79'u (n=2) izolasyon, %0,39'u söylenti yayma şeklinde zorbalıklar yaptıkları hesaplandı. (Grafik 8)

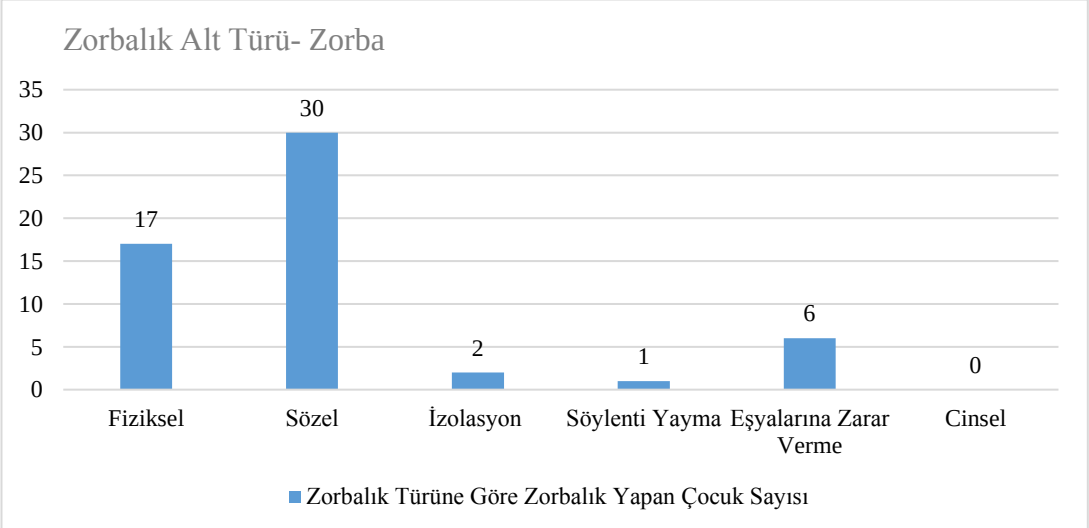

Grafik 8. Çocukların Yaptığı Zorbalık Alt Türleri

Çalışmamızdaki kurban çocukların %28'i (n=35) kız çocukları , %52'si (n=65) erkek çocukları, %20'si (n=25) hem kız hem erkek çocukları tarafından zorbalığa uğramış olduğu hesaplandı. (Grafik 9)

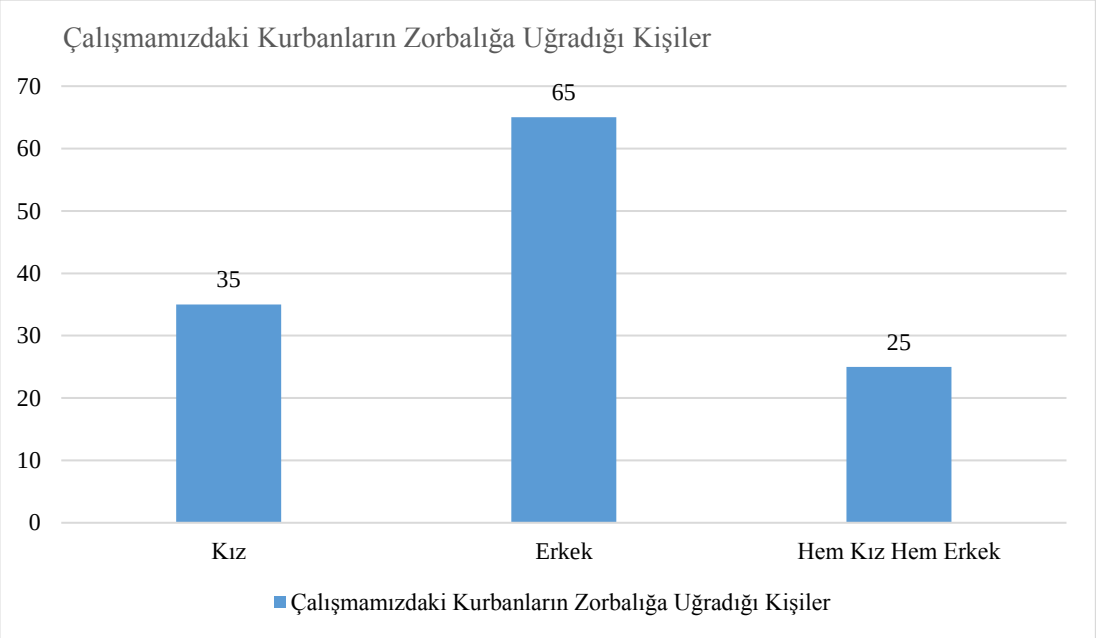

Grafik 9. Kurban Konumundaki Çocuklara Zorbalık Yapanların Cinsiyetleri

4.1.5. Akran Zorbalığının Çocuklara Etkileri Üzerine Olan Soruların İstatistikleri

Çalışmamızda annelere "Geçtiğimiz aylarda çocuğunuzun akran zorbalığı sebebiyle okula gitmek istemediği oldu mu?" diye sorusuna %16,7 (n=42) "Evet" yanıtı verildiği, "Geçtiğimiz aylarda çocuğunuzun akran zorbalığı sebebiyle okul başarısında düşüş oldu mu?" sorusuna %18,7 (n=47) "Evet" yanıtı verildiği, "Geçtiğimiz aylarda çocuğunuz sizden akran zorbalığıyla alakalı yardım istedi mi?" sorusuna %23,9 (n=60) "Evet" yanıtı verildiği hesaplandı. (Tablo 8)

Tablo 8. Akran Zorbalığının Çocuklara Etkileri Üzerine Olan Soruların İstatistikleri

		N	%
Geçtiğimiz aylarda çocuğunuzun akran zorbalığı sebebiyle okula gitmek istemediği oldu mu?	Evet	42	16,7
	Hayır	209	83,3
Geçtiğimiz aylarda çocuğunuzun akran zorbalığı sebebiyle okul başarısında düşüş oldu mu?	Evet	47	18,7
	Hayır	204	81,3
Geçtiğimiz aylarda çocuğunuz sizden akran zorbalığıyla alakalı yardım istedi mi?	Evet	60	23,9
	Hayır	191	76,1

4.1.6. Annelerin Akran Zorbalığı Karşısında Tutum İstatistikleri

Çalışmamızda annelerin çocuğunun uğradığı akran zorbalığına karşı tutumu sorgulandığında; "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." tutumu olanlar çocuğu zorbalığa uğrayan annelerin %14,4'ü (n=18), "Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim." tutumu olanlar %15,2'si (n=19), "Okulla irtibata geçtim." tutumu olanlar %51,2'si (n=64), "Zorbayla görüştüm." tutumu olanlar %9,6'sı (n=12) ,"Zorbanın ebeveyniyle görüştüm." tutumu olanlar %16'sı (n=20) olduğu hesaplanmıştır. (Tablo 9)

Tablo 9. Katılımcıların Çocuğunun Akran Zorbalığına Uğramasına Tutumu

Çocuğunun akran zorbalığına uğradığını öğrenen annenin tutumu	**N (n=125)**	**%**
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim	18	14,4
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim	19	15,2
Okulla irtibata geçtim	64	51,2
Zorbayla görüştüm	12	9,6
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm	20	16,0

Çalışmamızda çocuğu zorbalık yapan annelerin çocuklarının yaptığı akran zorbalığa karşı tutumu sorgulandığında; "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." diyenler çocuğu zorbalık yapan annelerin %68,88'i (n=31), "Okulla irtibata geçtim." diyenler %22,22'si (n=10), "Kurbanla görüştüm." diyenler çalışmaya katılanların %15,55'i (n=7), "Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm." diyenler çalışmaya katılanların %17,77'si (n=8), "Hiçbir müdahalede bulunmadım." diyenler çalışmaya katılanların %13,33'ü (n=6) olduğu hesaplanmıştır. (Tablo 10)

Tablo 10. Katılımcıların Çocuğunun Akran Zorbalığı Yapmasına Tutumu

Çocuğunun akran zorbalığı yaptığını öğrenen annenin tutumu	**N (n=45)**	**%**
Hiçbir müdahalede bulunmadım.	6	13,33
Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum.	31	68,88
Okulla irtibata geçtim.	10	22,22
Kurbanla görüştüm.	7	15,55
Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm.	8	17,77

Çalışmamızda çocuğu akran zorbalığı sebebiyle okula gitmek istemeyenler annelerin akran zorbalığı tutumlarının; %75,6 (n=31) "Okulla irtibata geçtim.", %39 (n=16) "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.", %22 (n=9) "Zorbanın ebeveyniyle görüştüm." olduğu hesaplanmıştır. (Tablo 11)

Akran zorbalığı sebebiyle çocuğunun okul başarısının etkilendiğini düşünen annelerin akran zorbalığı tutumlarının; %61,4 (n=27) "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.", %61,4 (n=27) "Okulla irtibata geçtim.", %29,5 (n=13) "Zorbanın ebeveyniyle görüştüm." olduğu hesaplanmıştır. (Tablo 11)

Akran zorbalığı kurbanı çocuğunun yardım istediği annelerin akran zorbalığı tutumlarının; %53,4 (n=31) "Okulla irtibata geçtim.", %50 (n=29) "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.", %17,2 (n=10) "Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm." olduğu hesaplanmıştır. (Tablo 11)

Tablo 11. Katılımcıların Çeşitli Değişkenlere Göre Akran Zorbalığı Tutumu

		N	%
Okula gitmek istemeyen kurban çocuklarda annenin tutumu			
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.	Hayır Evet	25 16	61,0 39,0
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.	Hayır Evet	35 6	85,4 14,6
Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	10 31	24,4 75,6
Zorbayla görüştüm.	Hayır Evet	37 4	90,2 9,8
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır Evet	32 9	78,0 22,0
Okul başarısı etkilenen kurban çocuklarda annenin tutumu			
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim	Hayır Evet	17 27	38,6 61,4
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim	Hayır Evet	43 1	97,7 2,3
Okulla irtibata geçtim	Hayır Evet	17 27	38,6 61,4
Zorbayla görüştüm	Hayır Evet	40 4	90,9 9,1
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm	Hayır Evet	31 13	70,5 29,5
Akran zorbalığı konusunda yardım isteyen kurban çocuklarda anne tutumu			
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim	Hayır Evet	29 29	50,0 50,0
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim	Hayır Evet	50 8	86,2 13,8
Okulla irtibata geçtim	Hayır Evet	27 31	46,6 53,4
Zorbayla görüştüm	Hayır Evet	51 7	87,9 12,1
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm	Hayır Evet	48 10	82,8 17,2

4.2. KATILIMCILARDAN TOPLANAN VERİLERLE AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDAKİ VERİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.2.1. Katılımcıların Sosyodemografik Verileriyle Çocukların Akran Zorbalığına Katılma Durumunun Karşılaştırılması

Çocuğu akran zorbalığı yapan annelerin %46,7'si (n=21) 31-40 yaş arası, %42,2'si 41 yaş üstü olduğu görülmüştür. Çocuğuna akran zorbalığı yapılan annelerin %50,4'ü (n=63) 31-40 yaş arası, %39,2'si (n=49) 41 yaş üstü olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş grubuna göre çocuklarının akran zorbalığına dahil olma durumu istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır.(p=0.640,p=0.605) (Tablo 12)

Çocuğu akran zorbalığı yapan annelerin %53,3'ü (n=24) lise ve üstü, %40'ı (n=18) lise altı eğitim düzeyinde, çocuğuna akran zorbalığı yapılan annelerin %56'sı (n=70) lise ve üstü, %38,4'ü (n=48) lise altı eğitim düzeyinde olduğu hesaplanmıştır. Lise altı eğitim düzeyi olan annelerin çocukları %42,1 (n=48) oranında akran zorbalığına uğramışken, bu oranın lise üstü eğitim düzeyi olan annelerde %57,8 (n=70), okur yazar olmayan annelerde %43,7 (n=7) olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyine göre; çocuğunun akran zorbalığı yapması istatistiki olarak anlamlı değilken (p=0.308), çocuğuna akran zorbalığı yapılması istatistiki olarak anlamlı farklı bulunmuştur (p=0.050) (Tablo 12)

Çocuğu akran zorbalığı yapan annelerin %55,6'sı (n=25) mavi yaka olarak çalışıyor, %33,3'ü (n=15) çalışmıyor olduğu, çocuğuna akran zorbalığı yapılan annelerin %57,6'sı (n=72) mavi yaka olarak çalışıyor, %35,2'si (n=44) çalışmıyor olduğu ve bu dağılımların istatistiki olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. (p=0.349, p=0.096) (Tablo 12)

Tablo 12. Anne Sosyodemografik Özelliklerine Göre Çocuğunun Akran Zorbalığına Dahil Olma Durumu

		Çocuğunuz birine akran zorbalığı uyguladı mı?			Çocuğunuza akran zorbalığı uygulandı mı?		
		Evet (n=45)	Hayır (n=206)	P	Evet (n=125)	Hayır (n=126)	P
Anne Yaş Grubu	20-30 yaş	5 (11,1)	17 (8,3)	0.640[a]	13 (10,4)	9 (7,1)	0.605[a]
	31-40 yaş	21 (46,7)	111 (53,9)		63 (50,4)	69 (54,8)	
	41 yaş üstü	19 (42,2)	78 (37,9)		49 (39,2)	48 (38,1)	
Anne Eğitim Düzeyi	Okuma-yazma bilmiyor.	3 (6,6)	13 (6,3)	0.308 [a]	7 (5,6)	9 (7,1)	**0.050[a]**
	Lise altı	18 (40,0)	96 (46,6)		48 (38,4)	66 (52,4)	
	Lise ve üstü	24 (53,3)	97 (47,0)		70 (56)	51 (40,5)	
Anne Meslek Grubu	Mavi Yaka	25 (55,6)	135 (65,5)	0.349[a]	72 (57,6)	88 (69,8)	0.096[a]
	Beyaz Yaka	5 (11,1)	13 (6,3)		9 (7,2)	9 (7,1)	
	Çalışmıyor.	15 (33,3)	58 (28,2)		44 (35,2)	29 (23)	

a= Pearson Chi-Square Test

4.2.2. Katılımcıların Sosyodemografik Verileriyle Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Bilmesi ve Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması

Çalışmamıza katılan annelerin yaş grubuna göre "Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?" sorusuna "Evet" yanıtı verenlerin 20-30 yaş arası anneler %9,2'sini (n=9), 31-40 yaş arası anneler 56,1'ini (n=55), 40 yaşından büyük anneler %34,7'sini (n=34) oluşturduğu saptanmıştır. Annelerin yaş grubu ile akran zorbalığı tanımını duyma arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. (p=0.598)(Tablo 13)

Tablo 13. Yaş Grubuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırması

Yaş Grupları		20-30 yaş (n=22)	31-40 yaş (n=132)	40 yaş üstü (n=97)	P
Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?	Evet	9 (9,2)	55 (56,1)	34 (34,7)	0.598[a]
	Hayır	13 (8,5)	77 (50,3)	63 (41,2)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Annelerin yaş grubuna göre çocuğunun maruz kaldığı zorbalığa tutumu incelendiğinde; "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." şeklinde tutum sergileyenler %59 (n=36) 31-40 yaş arasıydı, %31,1 (n=19) 40 yaş üstüydü. "Okulla irtibata geçtim." şeklinde tutum sergileyenler %51,6 (n=33) 31-40 yaş arası, %37,5 (n=24) 40 yaş üstüydü. "Zorbanın ebeveyniyle görüştüm" şeklinde tutum sergileyenler %55 (n=11) 40 yaş üstü, %40 (n=8) 31-40 yaş arasıydı. Yaş grubuna göre annelerin çocuklarının yaşadığı akran zorbalığına karşı tutumları istatistiki olarak anlamlı bulunmadı. (p>0.05) (Tablo 14)

Tablo 14. Yaş Grubuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığına Maruz Kalan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması

Yaş Grupları		20-30 yaş (n=22)	31-40 yaş (n=132)	40 yaş üstü (n=97)	P
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim	Hayır	16 (8,4)	96 (50,5)	78 (41,1)	0.409[a]
	Evet	6 (9,8)	36 (59)	19 (31,1)	
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim	Hayır	22 (9,4)	124 (53,2)	87 (37,3)	0.186[a]
	Evet	0 (0)	8 (44,4)	10 (55,6)	
Okulla irtibata geçtim	Hayır	15 (8)	99 (52,9)	73 (39)	0.801[a]
	Evet	7 (10,9)	33 (51,6)	24 (37,5)	
Zorbayla görüştüm	Hayır	20 (8,4)	126 (52,7)	93 (38,9)	0.486[b]
	Evet	2 (16,7)	6 (50)	4 (33,3)	
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm	Hayır	21 (9,1)	124 (53,7)	86 (37,2)	0.320[a]
	Evet	1 (5)	8 (40)	11 (55)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Annelerin yaş grubuna göre çocuğunun yaptığı akran zorbalığına karşı tutumu incelendiğinde, "Hiçbir müdahalede bulunmadım." diyenlerin %100'ünü (n=6) 40 yaş üstü oluşturmaktaydı. "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum"

diyenlerin %19,4'ünü (n=6) 20-30yaş arası, %58,1'ini (n=18) 30-40yaş arası, %22,6'sını (n=7) 40 yaş üstünün oluşturduğu saptanmıştır. Anne yaş grubu ile annelerin akran zorbalığı yapan çocuklarına karşı tutumu değerlendirildiğinde "Hiçbir müdahalede bulunmadım." (p=0.011) şeklinde tutumu olanlar ve "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum" (p=0.028) şeklinde tutumları anne yaş gruplarına göre istatistiki olarak anlamlı farklı bulunmuştur.(Tablo 15)

Tablo 15. Yaş Grubuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığı Yapan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması

Yaş Grupları		**20-30 yaş (n=22)**	**31-40 yaş (n=132)**	**40 yaş üstü (n=97)**	**P**
Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum	Hayır	16 (7,3)	114 (51,8)	90 (40,9)	**0.028[a]**
	Evet	6 (19,4)	18 (58,1)	7 (22,6)	
Hiçbir müdahalede bulunmadım	Hayır	22 (9)	132 (53,9)	91 (37,1)	**0.011[b]**
	Evet	0 (0)	0 (0)	6 (100)	
Okulla irtibata geçtim	Hayır	20 (8,3)	128 (53,1)	93 (38,6)	0.314[b]
	Evet	2 (20)	4 (40)	4 (40)	
Kurbanla görüştüm	Hayır	22 (9)	129 (52,9)	93 (38,1)	0.719[b]
	Evet	0 (0)	3 (42,9)	4 (57,1)	
Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm	Hayır	22 (9,1)	128 (52,7)	93 (38,3)	0.869[b]
	Evet	0 (0)	4 (50)	4 (50)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

"Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz" sorusuna "Evet" yanıtını verenlerin eğitim durumuna göre dağılımına baktığımızda %85,7'sinin (n=84) lise ve üzeri eğitim düzeyi, %13,3'ünün (n=13) lise altı eğitim düzeyi, %1'inin (n=1) okur yazar olmadığı hesaplandı. Bu dağılıma göre akran zorbalığı tanımını duymuş olma ile eğitim durumu arasında istatistikçe anlamlı fark bulundu. (p=0,001) (Tablo 16)

Tablo 16. Eğitim Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırılması

Eğitim Durumu		Okur-yazar değil. (n=16)	Lise altı (n=114)	Lise ve üstü (n=121)	P
Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?	Evet	1 (1)	13 (13,3)	84 (85,7)	**0.001[a]**
	Hayır	15 (9,8)	101 (66)	37 (24,2)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Katılımcıların akran zorbalığını duydukları kaynaklara bakıldığında; duyulan kaynağı "yakın çevre" olanlarda (p=0.001), "gazete/dergi gibi yazılı kaynaklar" olanlarda (p=0.001), "tv/internet gibi görsel yayınlar" olanlarda(p=0.001), "sosyal medya" olanlarda (p=0.001) eğitim durumları arasında istatistiki olarak anlamlı fark bulunmuştur.(Tablo 17)

Tablo 17. Eğitim Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duyduğu Kaynağın Karşılaştırılması

Eğitim Durumu			Okur-yazar değil. (n=16)	Lise altı (n=114)	Lise ve üstü (n=121)	P
Akran zorbalığı tanımını duyduğu kaynak	Yakın Çevre	Hayır	16 (7,9)	108 (53,5)	78 (38,6)	**0.001[a]**
		Evet	0 (0)	6 (12,2)	43 (87,8)	
	Gazete, Dergi	Hayır	15 (6,9)	114 (52,5)	88 (40,6)	**0.001[a]**
		Evet	1 (2,9)	0 (0)	33 (97,1)	
	Tv, İnternet	Hayır	15 (7,3)	109 (52,9)	82 (39,8)	**0.001[a]**
		Evet	1 (2,2)	5 (11,1)	39 (86,7)	
	Sosyal Medya	Hayır	16 (7,5)	110 (51,6)	87 (40,8)	**0.001[a]**
		Evet	0 (0)	4 (10,5)	34 (89,5)	
	Diğer	Hayır	16 (6,7)	112 (46,9)	111 (46,4)	0.055[a]
		Evet	0 (0)	2 (16,7)	10 (83,3)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Annelerin eğitim durumuna göre çocuğunun akran zorbalığına uğradığını öğrendiğindeki tutumuna bakıldığında; "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." şeklinde tutum sergileyen annelerin eğitim durumu %78,7 (n=48) lise ve üstü, %19,7 (n=12) lise altı, %1,6 (n=1) okur-yazar değildi. Çocuğunun akran zorbalığına uğradığını öğrendiğinde "Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim." şeklinde tutumu olan annelerin eğitim durumu; %11,1 (n=2) lise ve üzeri, %77,8 (n=14) lise altı, %11,1 (n=2) okur-yazar değildi. "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." ve "Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim." tutumu anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermiştir. (p=0.001, p=0.006) (Tablo 18)

Tablo 18. Eğitim Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığına Uğrayan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması

Eğitim Durumu		Okur-yazar değil. (n=16)	Lise altı (n=114)	Lise ve üstü (n=121)	P
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim	Hayır Evet	15 (7,9) 1 (1,6)	102 (53,7) 12 (19,7)	73 (38,4) 48 (78,7)	**0.001[a]**
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.	Hayır Evet	14 (6) 2 (11,1)	100 (42,9) 14 (77,8)	119 (51,1) 2 (11,1)	**0.006[a]**
Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	12 (6,4) 4 (6,3)	87 (46,5) 27 (42,2)	88 (47,1) 33 (51,6)	0.851[a]
Zorbayla Görüştüm.	Hayır Evet	16 (6,7) 0 (0)	108 (45,2) 6 (50)	115 (48,1) 6 (50)	0.757[a]
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır Evet	14 (6,1) 2 (10)	110 (47,6) 4 (20)	107 (46,3) 14 (70)	0.064[a]

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Annelerin eğitim durumuna göre zorba olan çocuğuna tutumuna bakıldığında; "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." diyenler %61,3 lise ve üstü, %32,3 (n=10) lise altı eğitim düzeyindeydi. "Hiçbir müdahalede bulunmadım." diyenler %50 (n=3) lise altı, %33,3 (n=2) lise ve üzeri eğitim düzeyindeydi. "Okulla irtibata geçtim." diyenler %60 (n=6) lise ve üzeri, %40 (n=4) lise altı eğitim

düzeyindeydi. Annelerin eğitim düzeyine göre çocuğu zorba olan annelerin tutumu istatistiki olarak anlamlı değildi. (p>0.05) (Tablo 19)

Tablo 19. Eğitim Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığı Yapan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması

Eğitim Durumu		Okur-yazar değil. (n=16)	Lise altı (n=114)	Lise ve üstü (n=121)	P
Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum.	Hayır Evet	14 (6,4) 2(6,5)	104 (47,3) 10(32,3)	102 (46,4) 19(61,3)	0.268[a]
Hiçbir müdahalede bulunmadım.	Hayır Evet	15 (6,1) 1 (16,7)	111(45,3) 3 (50)	119(48,6) 2 (33,3)	0.382[b]
Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	16 (6,6) 0 (0)	110 (45,6) 4 (40)	115 (47,7) 6 (60)	0.872[b]
Kurbanla Görüştüm.	Hayır Evet	16 (6,6) 0 (0)	111(45,5) 3 (42,9)	117 (48) 4 (57,1)	1.000[b]
Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır Evet	16 (6,6) 0 (0)	112(46,1) 2 (25)	115(47,3) 6 (75)	0.398[b]

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

"Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz" sorusuna "Evet" yanıtını verenlerin meslek grubuna göre dağılımına baktığımızda %43,9 (n=43) mavi yakalılar, %2 (n=2) beyaz yakalılar, %54,1 (n=53) çalışmayanlar olduğu görüldü. Akran zorbalığı tanımını duymuş olma ile meslek grupları arasında istatistikçe anlamlı fark bulundu.(p=0.001)(Tablo 20)

Tablo 20. Meslek Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırması

Meslek		Mavi Yaka (n=160)	Beyaz Yaka (n=18)	Çalışmıyor (n=73)	P
Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?	Evet	43 (43,9)	2 (2)	53 (54,1)	**0.001[a]**
	Hayır	119 (76,5)	16 (10,5)	20 (13,1)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Katılımcıların akran zorbalığını duydukları kaynaklara bakıldığında; kaynağı "yakın çevre" olanlarda (p=0.001), "gazete/dergi gibi yazılı kaynaklar" olanlarda (p=0.001), "tv/internet gibi görsel yayınlar" olanlarda(p=0.001), "sosyal medya"

olanlarda (p=0.001) meslek grupları arasında istatistiki olarak anlamlı fark bulunmuştur.(Tablo 21)

Tablo 21. Meslek Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duyduğu Kaynağın Karşılaştırılması

		Meslek	**Mavi Yaka (n=160)**	**Beyaz Yaka (n=18)**	**Çalışmıyor (n=73)**	**P**
Akran zorbalığı tanımını duyduğu kaynak	Yakın Çevre	Evet Hayır	139 (68,8) 21 (42,9)	17 (8,4) 1 (2)	46(22,8) 27 (55,1)	**0.001[a]**
	Gazete, Dergi	Evet Hayır	152 (70) 8 (23,5)	17 (7,8) 1 (2,9)	48 (22,1) 25 (73,5)	**0.001[a]**
	Tv, İnternet	Evet Hayır	148 (71,8) 12 (26,7)	16 (7,8) 2 (4,4)	42 (20,4) 31 (68,9)	**0.001[a]**
	Sosyal Medya	Evet Hayır	146 (68,5) 14 (36,8)	18 (8,5) 0 (0)	49 (23) 24 (63,2)	**0.001[a]**
	Diğer	Evet Hayır	152 (63,6) 8 (66,7)	18 (7,5) 0 (0)	69 (28,9) 4 (33,3)	0.900[b]

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Annelerin meslek grubuna göre mavi yakalıların %19,35'si (n=31), beyaz yakalıların %0,55'i (n=1), çalışmayanların %39,72'si (n=29) çocuğunun uğradığı akran zorbalığına "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim" dediği saptanmıştır. Annelerin meslek grubu ile "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." tutumu istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.(p=0.001)(Tablo 22)

Annelerin meslek grubuna göre mavi yakalıların %8,1'i (n=13), beyaz yakalıların %27,77'si (n=5), çalışmayanların %0'ı (n=0) çocuğunun uğradığı akran zorbalığına "Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim." dediği saptanmıştır. Annelerin meslek grubu ile "Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim." tutumu istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. (p=0.001) (Tablo 22)

Annelerin meslek grubuna göre mavi yakalıların %5'i (n=8), beyaz yakalıların %0'ı (n=0), çalışmayanların %16,43'ü (n=12) çocuğunun uğradığı akran zorbalığına "Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm." şeklinde tutum sergilediği saptanmıştır. Bu sonuca göre anne meslek grubu ile "Zorbanın ebeveyniyle görüştüm." tutumu istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. (p=0.008) (Tablo 22)

Tablo 22. Meslek Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığına Uğrayan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması

	Meslek	Mavi Yaka (n=160)	Beyaz Yaka (n=18)	Çalışmıyor (n=73)	P
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim	Hayır Evet	129 (67,9) 31 (50,8)	17 (8,9) 1 (1,6)	44 (23,2) 29 (47,5)	**0.001[a]**
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.	Hayır Evet	147 (63,1) 13 (72,2)	13 (5,6) 5 (27,8)	73 (31,3) 0 (0)	**0.001[a]**
Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	127 (67,9) 33 (51,6)	13 (7) 5 (7,8)	47 (25,1) 26 (40,6)	0.051[a]
Zorbayla Görüştüm.	Hayır Evet	154 (64,4) 6 (50)	16 (6,7) 2 (16,7)	69 (28,9) 4 (33,3)	0.243[b]
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır Evet	152 (65,8) 8 (40)	18 (7,8) 0 (0)	61 (26,4) 12 (60)	**0.008[a]**

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Annelerin meslek grubuna göre mavi yakalıların %1,2'si (n=2), beyaz yakalıların %5,5'u (n=1), çalışmayanların %6,84'ü (n=5) çocuğunun yaptığı akran zorbalığına "Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm." şeklinde tutum sergilediği saptanmıştır. Bu sonuca göre anne meslek grubu ile "Kurbanın ebeveyniyle görüştüm." tutumu istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. (p=0.049)(Tablo 23)

Tablo 23. Meslek Durumuna Göre Çocuğu Akran Zorbalığı Yapan Annelerin Tutumunun Karşılaştırılması

	Meslek	Mavi Yaka (n=160)	Beyaz Yaka (n=18)	Çalışmıyor (n=73)	P
Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum	Hayır Evet	141 (64,1) 19 (61,3)	15 (6,8) 3 (9,7)	64 (29,1) 9 (29)	0.860[a]
Hiçbir müdahalede bulunmadım	Hayır Evet	156 (63,7) 4 (66,7)	18 (7,3) 0 (0)	71 (29) 2 (33,3)	1.000[b]
Okulla irtibata geçtim	Hayır Evet	155 (64,3) 5 (50)	18 (7,5) 0 (0)	68 (28,2) 5 (50)	0.398[b]
Kurbanla görüştüm	Hayır Evet	157 (64,3) 3 (42,9)	17 (7) 1 (14,3)	70 (28,7) 3 (42,9)	0.331[b]
Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm	Hayır Evet	158 (65) 2 (25)	17 (7) 1 (12,5)	68 (28) 5 (62,5)	**0.049[b]**

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

4.2.3. Katılımcıların Çocuklarının Sosyodemografik Verileri ile Katılımcıların Akran Zorbalığı Bilgisi ve Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması

Katılımcıların kız çocuğu akran zorbalığına uğradığında %60'ı (n=36) "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." şeklinde, erkek çocuğu akran zorbalığına uğradığında %58,46'sı (n=38) "Okulla irtibata geçtim." şeklinde en sık tutum sergilemişti. "Okulla irtibata geçtim." tutumu sergileyen katılımcıların çocuğu %59,4 (n=38) erkek, %40,6 (n=26) kızdı. Çocuğu akran zorbalığına uğrayan annelerin "Okulla irtibata geçtim." tutumu cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiştir.(p=0.014) Bu farklılık annelerin erkek çocuklarında bu tutumu daha fazla göstermesi şeklindedir. (Tablo 24)

Katılımcıların kız çocuğu akran zorbalığı yapanların %73,68'i (n=14) erkek çocuğu akran zorbalığı yapanların %65,38'i (n=17) "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." şeklinde en sık tutum sergilemişti. Akran zorbalığı yapanların cinsiyetine göre annelerin tutumunda farklılık olmadığı görülmüştür. (p>0.05) (Tablo 24)

Tablo 24. Katılımcıların Çocuklarının Cinsiyetine Göre Akran Zorbalığına Tutumunun Karşılaştırılması

Çocuğunuzun akran zorbalığına uğradığını öğrendiğinizde ne yaptınız?		**Kız (n=60)**	**Erkek (n=65)**	**p**
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.	Hayır Evet	99 (52,1) 36 (59,0)	91 (47,9) 25 (41,0)	0.346[a]
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.	Hayır Evet	127 (54,5) 8 (44,4)	106 (45,5) 10 (55,6)	0.409[a]
Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	109 (58,3) 26 (40,6)	78 (41,7) 38 (59,4)	**0.014[a]**
Zorbayla görüştüm.	Hayır Evet	128 (53,6) 7 (58,3)	111 (46,4) 5 (41,7)	0.746[a]
Zorbanın ebeveynleri ile görüştüm.	Hayır Evet	124 (53,7) 11 (55,0)	107 (46,3) 9 (45,0)	0.910[a]
Çocuğunuzun uyguladığı akran zorbalığına müdahale için ne yaptınız?		**Kız (n=19)**	**Erkek (n=26)**	**p**
a. Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum.	Hayır Evet	121 (55) 14 (45,2)	99 (45) 17 (54,8)	0.304[a]
b. Hiçbir müdahalede bulunmadım.	Hayır Evet	132 (53,9) 3 (50,0)	113 (46,1) 3 (50,0)	0.851[a]
c. Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	132 (54,8) 3 (30,0)	109 (45,2) 7 (70,0)	0.124[a]
d. Kurbanla görüştüm.	Hayır Evet	132 (54,1) 3 (42,9)	112 (45,9) 4 (57,1)	0.556[a]
e. Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır Evet	131 (53,9) 4 (50)	112 (46,1) 4 (50)	0.827[a]

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

"Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?" sorusuna "Evet" yanıtı veren annelerin %45,9'unun 45 6-9 yaş arası, %26,'unun (n=26) 10-13 yaş arası, %27,6'sının (n=27) 14-18 yaş arası çocuğu olduğu saptanmıştır. Çocuk yaş grubu ile annelerin akran zorbalığı tanımını duyup duymamaları arasında istatistiki olarak anlamlı saptanmıştır. (p=0.049) (Tablo 25)

Tablo 25. Çocuk Yaş Gruplarına Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tanımını Duymasının Karşılaştırılması

Çocuk Yaş Grubu		**6-9 yaş (n=92)**	**10-13 yaş (n=82)**	**14-18 yaş (n=77)**	**P**
Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?	Evet	45 (45,9)	26 (26,5)	27 (27,6)	**0.049[a]**
	Hayır	47 (30,7)	56 (36,6)	50 (32,7)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Çocuğunun akran zorbalığına uğradığını öğrendiğinde "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim" diyen annelerin çocuklarının %52,5 (n=32) 6-9 yaş arası, %31,1 (n=19) 10-13 yaş arası, %16,4 (n=10) 14-18 yaş arasında olduğu saptanmıştır. Çocuk yaş grubu ile kurban olan çocuğu olan annelerin "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim" şeklinde tutumu olması arasında istatistikçe anlamlı bir farklılık saptanmıştır (p=0.004) (Tablo 26)

Tablo 26. Çocuk Yaş Gruplarına Göre Annelerin Çocuğunun Uğradığı Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması

Tutum \ Çocuk Yaş Grubu		6-9 yaş (n=92)	10-13 yaş (n=82)	14-18 yaş (n=77)	P
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.	Hayır	60 (31,6)	63 (33,2)	67 (35,3)	**0.004[a]**
	Evet	32 (52,5)	19 (31,1)	10 (16,4)	
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.	Hayır	87 (37,3)	75 (32,2)	71 (30,5)	0.750[a]
	Evet	5 (27,8)	7 (38,9)	6 (33,3)	
Okulla irtibata geçtim.	Hayır	69 (36,9)	59 (31,6)	59 (31,6)	0.799[a]
	Evet	23 (35,9)	23 (35,9)	18 (28,1)	
Zorbayla Görüştüm.	Hayır	89 (37,2)	77 (32,2)	73 (30,5)	0.707[b]
	Evet	3 (25)	5 (41,7)	4 (33,3)	
Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır	84 (36,4)	75 (32,5)	72 (31,2)	0.876[a]
	Evet	8 (40)	7 (35)	5 (25)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Çocuğunun akran zorbalığı yaptığını öğrendiğinde "Hiçbir müdahalede bulunmadım." diyen annelerin çocuklarının %0 (n=0) 6-9 yaş arası, %16,7 (n=1) 10-13 yaş arası, %83,3 (n=5) 14-18 yaş arasında olduğu saptanmıştır. Çocuk yaş grubu ile zorba olan çocuğu olan annelerin "Hiçbir müdahalede bulunmadım." şeklinde tutumu olması istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. (p=0,009) (Tablo 27)

Tablo 27. Çocuk Yaş Gruplarına Göre Annelerin Çocuğunun Yaptığı Akran Zorbalığına Karşı Tutumunun Karşılaştırılması

Tutum \ Çocuk Yaş Grubu		6-9 yaş (n=92)	10-13 yaş (n=82)	14-18 yaş (n=77)	P
Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum	Hayır	75 (34,1)	74 (33,6)	71 (32,3)	0.080[a]
	Evet	17 (54,8)	8 (25,8)	6 (19,4)	
Hiçbir müdahalede bulunmadım	Hayır	92 (37,6)	81 (33,1)	72 (29,4)	**0.009[b]**
	Evet	0 (0)	1 (16,7)	5 (83,3)	
Okulla irtibata geçtim	Hayır	87 (36,1)	78 (32,4)	76 (31,5)	0.336[b]
	Evet	5 (50)	4 (40)	1 (10)	
Kurbanla görüştüm	Hayır	90 (36,9)	78 (32)	76 (31,1)	0.396[b]
	Evet	2 (28,6)	4 (57,1)	1 (14,3)	
Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm	Hayır	88 (36,2)	78 (32,1)	77 (31,7)	0.140[b]
	Evet	4 (50)	4 (50)	0 (0,0)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

4.2.4. Katılımcıların Akran Zorbalığı Tanımını Bilmesine Göre Akran Zorbalığı Tutumunun Karşılaştırılması

Katılımcıların çocuğunun kurban konumunda olduğu akran zorbalığına en sık tutumları; akran zorbalığı tanımını duymuş olanların %45,91 (n=45) "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." duymamış olanların ise %26,14'ü (n=40) "Okulla irtibata geçtim." şeklindeydi. "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." ve "Zorbanın ebeveynleri ile görüştüm." tutumu akran zorbalığı tanımını duymuş olanlarda duymamış olanlara göre anlamlı fazlaydı. ($p<0.001$,$p=0.001$)

Katılımcıların çocuğunun zorba konumunda olduğu akran zorbalığına en sık tutumu; akran zorbalığı tanımını duymuş olanların %18,36'sı (n=18), duymamış olanların %8,3'ü (n=13) olmak üzere "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." şeklindeydi ve bu tutum istatistiki olarak anlamlı şekilde akran zorbalığı tanımını bilenlerde fazlaydı. ($p=0.020$) "Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm." tutumu da akran zorbalığı tanımını bilenlerde istatistiki anlamlı olarak fazlaydı. ($p=0.034$) (Tablo 28)

Tablo 28. Akran Zorbalığı Tanımını Duymuş Olma Durumuna Göre Annelerin Akran Zorbalığı Tutumunun Karşılaştırılması

		Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?		
		Evet (n=98)	**Hayır (n=153)**	**p**
Çocuğunuzun akran zorbalığına uğradığını öğrendiğinizde ne yaptınız?				
Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.	Hayır Evet	53 (27,9) 45 (73,8)	137 (72,1) 16 (26,2)	**<0.001[a]**
Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.	Hayır Evet	94 (40,3) 4 (22,2)	139 (59,7) 14 (77,8)	0.129[a]
Okulla irtibata geçtim.	Hayır Evet	74 (39,6) 24 (37,5)	113 (60,4) 40 (62,5)	0.769[a]
Zorbayla görüştüm.	Hayır Evet	93 (38,9) 5 (41,7)	146 (61,1) 7 (58,3)	0.849[a]
Zorbanın ebeveynleri ile görüştüm.	Hayır Evet	83 (35,9) 15 (75,0)	148 (64,1) 5 (25,0)	**0.001[a]**
Çocuğunuzun uyguladığı akran zorbalığına müdahale için ne yaptınız?				
Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum.	Hayır Evet	80 (36,4) 18 (58,1)	140 (63,6) 13 (41,9)	**0.020[a]**
Hiçbir müdahalede bulunmadım.	Hayır Evet	96 (39,2) 2 (33,3)	149 (60,8) 4 (66,7)	0.772[a]
Okulla irtibata geçtim	Hayır Evet	94 (39) 4 (40)	147 (61) 6 (60)	0.950[a]
Kurbanla görüştüm.	Hayır Evet	94 (38,5) 4 (57,1)	150 (61,5) 3 (42,9)	0.319[a]
Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm.	Hayır Evet	92 (37,9) 6 (75,0)	151 (62,1) 2 (25,0)	**0.034[a]**

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

4.2.5. Katılımcıların Çocuklarının Zorbalığa Katılma Durumuna Göre Akran Zorbalığı Bilgisinin Karşılaştırılması

Akran zorbalığına uğramış çocuğu olan katılımcıların %48,8'i (n=61) akran zorbalığı tanımını daha önce duymuştu, çocuğu zorbalığa uğramamışların %70,6'sı (n=89) ise akran zorbalığı tanımını bilmediği görüldü. Çocuğunun akran zorbalığına uğrama durumuna göre annenin akran zorbalığı tanımını bilmesi istatistiki olarak farklıydı(p=0.002) ve bu farklılık annelerin çocuğu eğer akran zorbalığına maruz kaldıysa akran zorbalığı tanımını duyma oranının fazla olması şeklindeydi.

Akran zorbalığı yapmış çocuğu olan katılımcıların %46,7'si (n=21), yapmamış çocuğu olan katılımcıların ise %37,4'ü (n=77) akran zorbalığı tanımını daha önce

duymuştu. Çocuğunun akran zorbalığı yapma durumuna göre annenin akran zorbalığı tanımını bilmesi istatistiki olarak anlamlı farklı bulunmadı. (p>0.05) (Tablo 29)

Tablo 29. Çocuğun Akran Zorbalığına Uğramış Olmasına Göre Annenin Akran Zorbalığı Tanımını Duymuş Olmasının Karşılaştırılması

		Akran Zorbalığı Tanımını Daha Önce Duymuş muydunuz?		
		Evet (n=98)	**Hayır (n=153)**	**p**
Geçtiğimiz aylarda çocuğunuza akran zorbalığı uygulandı mı?	Hayır	37 (29,4)	89 (70,6)	**0.002**
	Evet	61 (48,8)	64 (51,2)	
Geçtiğimiz aylarda çocuğunuz birine akran zorbalığı yaptı mı?	Hayır	77 (37,4)	129 (62,6)	0.247[a]
	Evet	21 (46,7)	24 (53,3)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

4.2.6. Katılımcıların Çocuklarının Katıldığı Akran Zorbalığı Alt Türüne Göre Zorbalığa Karşı Tutumunun Karşılaştırılması

Katılımcıların çocukları fiziksel zorbalığa uğradığında annelerin tutumuna baktığımızda; %62,8'inin (n=27) okulla irtibata geçtiği, %23,3'ü (n=10) çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirdiği hesaplanmıştır. Bu dağılıma göre çocuğu fiziksel zorbalığa maruz kalan annelerde "Okulla irtibata geçtim." tutumu çocuğu bu türde zorbalık yaşamayanlara göre anlamlı olarak fazlayken (p=0.045) "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." tutumu çocuğu bu türde zorbalık yaşamayanlara göre anlamlı olarak az (p<0.001) şeklinde istatistiki farklı bulunmuştur.(Tablo 30)

Katılımcıların çocukları sözel zorbalığa uğradığında annelerin tutumuna baktığımızda; %56,2 (n=50) okulla irtibata geçtiği, %52,8'inin (n=47) çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirdiği hesaplanmıştır. Bu dağılıma göre "Okulla irtibata geçtim." (p=0.042) ve "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." (p=0.048) tutumları çocuğu sözel zorbalık yaşayan annelerde çocuğu bu türde zorbalık yaşamayanlara göre anlamlı olarak fazla bulunmuştur. (Tablo 30)

Katılımcıların çocukları söylenti yayma alt türünde zorbalığa uğradığında annelerin tutumuna baktığımızda; %81,8 (n=9) çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirdiği, %54,5 (n=6) okulla irtibata geçtiği hesaplanmıştır. Bu dağılıma göre; "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." (p=0.048) tutumu çocuğu söylenti yayma alt türünde zorbalık yaşayan annelerde çocuğu bu türde zorbalık yaşamayanlara göre anlamlı olarak fazla bulunmuştur. (Tablo 30)

Katılımcıların çocukları eşyalara zarar verme alt türünde zorbalığa uğradığında annelerin tutumuna baktığımızda; %73,7 (n=14) çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirdiği, %52,6 (n=10) okulla irtibata geçtiği, %47,4 (n=9) zorbanın ebeveyniyle görüştüğü hesaplanmıştır. Bu dağılıma göre; "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." (p=0.012) ve "Zorbanın ebeveyniyle görüştüm." (p<0.001) tutumu çocuğu eşyalara zarar verme alt türünde zorbalık yaşayan annelerde çocuğu bu türde zorbalık yaşamayanlara göre anlamlı olarak fazla bulunmuştur.(Tablo 30)

Katılımcıların çocukları fiziksel zorbalık yaptığında; %52,9 (n=9) "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." %35,3 (n=6) "Okulla irtibata geçtim." şeklinde tutum sergilediği görüldü. Çocuğu sözel zorbalık yapan annelerin; %67,9 (n=19) "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." %21,4 (n=6) "Kurbanla görüştüm" şeklinde tutum sergilediği görüldü. Çocuğu eşyalara zarar verme alt türünde zorbalık yapan annelerin; %100'ünün (n=5) "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." , %40'ının (n=2) aynı zamanda "Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm." şeklinde tutum da sergilediği görüldü. İzolasyon tipi zorbalık yapan çocuklar 2 kişiydi, annelerden biri "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum." şeklinde tutum sergilerken, birinin de "Okulla irtibata geçtim." tutumu sergilediği görüldü. Çocukların yaptığı zorbalık alt türlerinde söylenti yayma ve cinsel zorbalık hiç bulunmuyordu. Annelerin çocuğunun yaptığı zorbalığın akran zorbalığı alt türüne göre akran zorbalığına tutumu istatistiki olarak anlamlı farklılık göstermiyordu. (p>0.05) (Tablo 31)

Tablo 30. Çocuklarının Maruz Kaldığı Zorbalık Alt Türüne Göre Annelerin Akran Zorbalığına Tutumunun Karşılaştırılması

Zorbalık Alt Türleri / Tutum		Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.			Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.			Okulla irtibata geçtim			Zorbayla görüştüm			Zorbanın ebeveynleri ile görüştüm		
		Hayır (n=66)	Evet (n=59)	p	Hayır (n=108)	Evet (n=17)	p	Hayır (n=62)	Evet (n=63)	p	Hayır (n=113)	Evet (n=12)	p	Hayır (n=106)	Evet (n=19)	p
Fiziksel	Hayır	33 (40,2)	49 (59,8)	**<0.001[a]**	74 (90,2)	8 (9,8)	0.083[b]	46 (56,1)	36 (43,9)	**0.045[a]**	76 (92,7)	6 (7,3)	0.337[b]	67 (81,7)	15 (18,3)	0.184[a]
	Evet	33 (76,7)	10 (23,3)		34 (79,1)	9 (20,9)		16 (37,2)	27 (62,8)		37 (86)	6 (14)		39 (90,7)	4 (9,3)	
Sözel	Hayır	24 (66,7)	12 (33,3)	**0.048[a]**	29 (80,6)	7 (19,4)	0.254[b]	23 (63,9)	13 (36,1)	**0.042[a]**	30 (83,3)	6 (16,7)	0.102[b]	31 (86,1)	5 (13,9)	0.795[a]
	Evet	42 (47,2)	47 (52,8)		79 (88,8)	10 (11,2)		39 (43,8)	50 (56,2)		83 (93,3)	6 (6,7)		75 (84,3)	14 (15,7)	
İzolasyon	Hayır	51 (51)	49 (49)	0.420[a]	85 (85)	15 (15)	0.521[a]	52 (52)	48 (48)	0.283[a]	92 (92)	8 (8)	0.256[b]	84 (84)	16 (16)	0.763[b]
	Evet	15 (60)	10 (40)		23 (92)	2 (8)		10 (40)	15 (60)		21 (84)	4 (16)		22 (88)	3 (12)	
Söylenti Yayma	Hayır	64 (56,1)	50 (43,9)	**0.016[a]**	97 (85,1)	17 (14,9)	0.358[b]	57 (50)	57 (50)	0.773[a]	103 (90,4)	11 (9,6)	1.000[b]	98 (86)	16 (14)	0.371[b]
	Evet	2 (18,2)	9 (81,8)		11 (100)	0 (0)		5 (45,5)	6 (54,5)		10 (90,9)	1 (9,1)		8 (72,7)	3 (27,3)	
Eşyalara Zarar Verme	Hayır	61 (57,5)	45 (42,5)	**0.012[a]**	89 (84)	17 (16)	0.072[b]	53 (50)	53 (50)	0.833[a]	97 (91,5)	9 (8,5)	0.391[b]	96 (90,6)	10 (9,4)	**<0.001[b]**
	Evet	5 (26,3)	14 (73,7)		19 (100)	0 (0)		9 (47,4)	10 (52,6)		16 (84,2)	3 (15,8)		10 (52,6)	9 (47,4)	
Cinsel	Hayır	64 (52,5)	58 (47,5)	1.000[b]	106 (86,9)	16 (13,1)	0.357[b]	61 (50)	61 (50)	1.000[b]	110 (90,2)	12 (9,8)	1.000[b]	104 (85,2)	18 (14,8)	0.393[b]
	Evet	2 (66,7)	1 (33,3)		2 (66,7)	1 (33,3)		1 (33,3)	2 (66,7)		3 (100)	0 (0)		2 (66,7)	1 (33,3)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

Tablo 31. Çocuklarının Yaptığı Zorbalık Alt Türüne Göre Annelerin Akran Zorbalığına Tutumunun Karşılaştırılması

Zorbalık Alt Türleri	Tutum	Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum.			Hiçbir müdahalede bulunmadım.			Okulla irtibata geçtim			Kurbanla görüştüm			Kurbanın ebeveynleri ile görüştüm		
		Hayır (n=16)	Evet (n=29)	p	Hayır (n=40)	Evet (n=5)	p	Hayır (n=38)	Evet (n=7)	p	Hayır (n=113)	Evet (n=12)	p	Hayır (n=106)	Evet (n=19)	p
Fiziksel	Hayır	8 (28,6)	20 (71,4)	0.209[a]	24 (85,7)	4 (14,3)	0.635[b]	25 (89,3)	3 (10,7)	0.063[b]	26 (92,9)	2 (7,1)	0.086[b]	25 (89,3)	3 (10,7)	0.399[b]
	Evet	8 (47,1)	9 (52,9)		16 (94,1)	1 (5,9)		11 (64,7)	6 (35,3)		12 (70,6)	5 (29,4)		13 (76,5)	4 (23,5)	
Sözel	Hayır	7 (41,2)	10 (58,8)	0.539[a]	16 (94,1)	1 (5,9)	0.635[b]	11 (64,7)	6 (35,3)	0.063[a]	16 (94,1)	1 (5,9)	0.227[b]	14 (82,4)	3 (17,6)	1.000[b]
	Evet	9 (32,1)	19 (67,9)		24 (85,7)	4 (14,3)		25 (89,3)	3 (10,7)		22 (78,6)	6 (21,4)		24 (85,7)	4 (14,3)	
İzolasyon	Hayır	15 (34,9)	28 (65,1)	1.000[b]	38 (88,4)	5 (11,6)	1.000[b]	35 (81,4)	8 (18,6)	0.364[b]	36 (83,7)	7 (16,3)	1.000[b]	36 (83,7)	7 (16,3)	1.000[b]
	Evet	1 (50)	1 (50)		2 (100)	0 (0)		1 (50)	1 (50)		2 (100)	0 (0)		2 (100)	0 (0)	
Eşyalara Zarar Verme	Hayır	16 (40)	24 (60)	0.144[a]	35 (87,5)	5 (12,5)	1.000[b]	32 (80)	8 (20)	1.000[b]	34 (85)	6 (15)	1.000[b]	35 (87,5)	5 (12,5)	0.166[b]
	Evet	0 (0)	5 (100)		5 (100)	0 (0)		4 (80)	1 (20)		4 (80)	1 (20)		3 (60)	2 (40)	

a= Pearson Chi-Square Test, b= Fisher's Exact Test

5. TARTIŞMA

Akran zorbalığı tüm dünyada yaygın olarak çocukların dahil olduğu ve çocuklara kısa ve uzun vadede bir çok olumsuz sonuç doğuran bir davranıştır.(6) 1970'li yıllardan beri araştırılıp 1990'lı yıllarda ancak tanımı ortaya konan günümüzde bilinirliği yeni oluşmakta ve çocuklar arasında da yaygınlığının giderek artmakta olduğu düşünülmektedir.(7) Ebeveynlerin akran zorbalığı hakkında bilgi ve tutumu da çocukların hem fiziksel hem ruhsal sağlığını korumak için önem arzetmektedir. Çalışmamızda 6-18 yaş çocuğu olan annelerin akran zorbalığı hakkında bilgi ve tutumu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

5.1. KATILIMCILARIN ÇOCUKLARININ AKRAN ZORBALIĞINA KATILMA VE KATILDIĞI AKRAN ZORBALIĞI ALT TÜRÜ ORANLARININ TARTIŞILMASI

UNESCO'nun 2017 yılındaki raporuna göre dünya çapında yapılan bir çok araştırmada akran zorbalığı oranı %10-65 arasında değişmektedir ve çocukların %30'u yaşadığı zorbalığı yetişkinlerle paylaşmakta olduğu düşünülmektedir.(60) Nansel ve ark. nın 15686 öğrenci ile ABD'de yaptığı çalışmada öğrencilerin %13 zorba, %10,3 kurban, %6,3 zorba/kurban olduğu bulunmuştur.(18) Başka bir geniş çaplı araştırma 45000 öğrenci ile yapılmış olup %50 çocuğun zorbalık yaptığı, %47 çocuğun da en az bir alt türde zorbalığa uğradığı bulunmuştur.(61) Tıpırdamaz Sipahi H. ve ark. nın 2008 yılında ortaokul öğrencilerinde yaptığı çalışmada çocukların %20,3'ünün zorba, %42,5'inin kurban, %13,8'inin zorba/kurban olduğu bulunmuştur.(62) Pişkin'in 2010 yılında 1154 çocukla yaptığı çalışmada %35,1'i kurban, %30,2'si zorba, %6,2'si zorba/kurban olduğu bulunmuştur.(63)

Brezilya'da yapılan annelerde akran zorbalığı farkındalığı üzerine olan bir çalışmada hem çocuk hem annelere çocuğun akran zorbalığına dahil olup olmadığı sorulmuş, annelerin %9'u son 12 ayda çocuğunun akran zorbalığına uğradığını düşündüğü görülmüş, ancak bu oranının aslında son 12 ayda zorbalığa uğrayan

çocukların %25,9'unu oluşturduğu bulunmuştur.(64) Yine başka bir çalışmada da annelerin %11'inin çocuklarının okulda zorba olduğunu bilmediği bulunmuştur. (65)

Çalışmamızda annelerin beyanına göre çocukların %54,18'i akran zorbalığına dahil olmuştu, %45,81'i ise zorbalığa katılmamıştı. Dahil olan çocukların %36,25'ini kurban, %4,3'ünü zorba, %13,54'ünü zorba/kurban çocuklar oluşturmaktaydı. Akran zorbalığı oranlarına bakıldığında çalışmalarda birçok farklı sonuç bulunmuştur.

Literatürde akran zorbalığına dahil olma oranları değişkenlik göstermektedir. Bizim çalışmamızda çıkan sonuç literatürdeki çocukların kurban konumunda olma oranları ile benzerlik göstermektedir. Ancak zorba ve zorba/kurban olma oranları literatür sonuçlarından daha düşük bulunmuştur. Çalışmamız annelerin beyanına dayalı akran zorbalığı oranını vermektedir. Dolayısıyla bu farklılık annelerin çocuğunun kurban olarak katıldığı akran zorbalığını daha önemli görmesi, ancak zorba konumunda olduğu durumları çocuğunun zarar görmediğini düşünerek üstünde durmayıp önemsemeyerek akran zorbalığı olarak algılamamasından kaynaklanmış olabilir.

Kepenekçi ve arkadaşlarının 692 öğrenci ile yaptığı çalışmada çocukların en sık sözel zorbalık(%35,3), 2.sıklıkta fiziksel zorbalık(%33,5) mağduru olduğu görülmüş.(66) 2011 yılında İstanbul'da yapılan bir çalışmada hem zorba olan hem de mağdur konumunda olan çocukların en sık sözel zorbalığa, 2.sık fiziksel zorbalığa katıldığı gösterilmiş. En az görülen zorbalık türü ise "söylenti yayma" alt türünde zorbalıkmış.(2)

Çalışmamızda annelerin beyanına göre çocukların; %36,25'i sözel, %17,5'i fiziksel, %9,96'sı izolasyon, %4,78'i söylenti yayma, %7,56'sı kişisel eşyalara zarar verne, %1,19'u cinsel zorbalığa uğradığı görülmüştü. Zorbalık alt türüne göre bakıldığındaysa çocukların; %11,95'i sözel, %6,77'si fiziksel, %2,3'ü eşyalara zarar verme, %0,79'u izolasyon, %0,39'u söylenti yayma şeklinde zorbalıklar yaptıkları görülmüştü. Literatürle çalışmamızdaki zorbalık alt türleri sıklığının benzer olduğu görülmüştür.

Cinsiyet açısından bakıldığında; fiziksel zorbalık alt türünde zorbalığa uğrayan çocuklar %68,2 erkek, %31,8 oranında kızdı ve fiziksel zorbalık yapan çocuklar %70,6 erkek, %29,4 oranında kızdı. Çalışmamızda zorba ve/veya kurban olma açısından cinsiyetler arasında fark bulunmamış olsa da; cinsiyete göre hem fiziksel zorbalık yapma hem fiziksel zorbalığa uğrama oranı anlamlı şekilde erkeklerde fazla bulunmuştu.Literatürdeki çalışmalara bakıldığında erkeklerin hem zorba hem kurban konumunda fiziksel zorbalık alt türüne kızlara göre daha çok katıldığı görülmüştür.(61,67) Bu bulgular da çalışmamızın sonuçları ile uyumludur.

5.2. KATILIMCILARIN AKRAN ZORBALIĞI BİLGİSİ VE BİLGİ KAYNAĞININ TARTIŞILMASI

Uludaşdemir D.'nin 2017 yılında Ankara'da yapılan bir çalışmada ebeveynlerin bir akran zorbalığı alt türü olan siber zorbalık kavramını bilme oranı araştırılmış ve 774 ebeveynle yapılan çalışmada ebeveynlerin siber zorbalık kavramını bilme oranı %52,7 olarak bulunmuş.(68)

Çalışmamızda annelerin akran zorbalığı tanımını daha önce bilip bilmedikleri sorgulandığında yalnızca %39'unun bu kavramı biliyor olduğu görüldü. Bilen annelerin bilgi kaynağı sorgulandığında; %39'u yakın çevresini, %49,51'i tv/interneti, %38,77'si sosyal medyayı , %34,69'u gazete, dergi, kitap gibi yazılı kaynakları, %12,24'ü diğer yolları bilgi kaynağı olarak göstermişti. Diğer seçeneğinde doktor ya da öğretmen olup kendi eğitim hayatlarında öğrendiklerini belirten kişiler de vardı.

Uludaşdemir'in çalışmasındaki ebeveyn siber zorbalık bilgisine göre; çalışmamızda annelerin akran zorbalığı tanımı bilgisi daha az olarak bulunmuştur. Siber zorbalık sosyal medyanın gündelik hayatımızın içine yıllar geçtikçe daha çok dahil olmasıyla, daha çok gündemde olan bir konudur, bu yüzden bilinirliğinin daha fazla olması doğal bir bulgu olarak düşünülmüştür. Akran zorbalığı kavramının bilinirliği ve bilgi kaynağı üzerine literatürde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda çalışma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

5.3. KATILIMCILARIN AKRAN ZORBALIĞINA KARŞI TUTUMUNUN TARTIŞILMASI

Holt'un 2008 yılında yaptığı çalışmada zorbalığa maruz kalan çocukların ebeveynlerinin yarısından fazlası çocuğuyla konuşmuş(%79) ve ebeveynlerin %56'sı öğretmenle ya da okul müdürü ile iletişim kurmamıştır. Ebeveynlerin %27'si zorbaya karşılık vermemelerini, %45'i kendini savunmasını söylemiş. %14'ü de zorbanın ebeveyniyle görüşmüş. Waasdorp ve ark.nın 2011 yılında yaptığı çalışmaya göre ebeveynler çocuğu zorbalığa uğradığında %73 çocuğuyla konuşmuş, %31,5 öğretmen/okul yönetimi ile iletişime geçmiş. Her iki çalışmada da ebeveynlerin okulla iletişim yerine çocuklarıyla konuşmayı tercih ettiği görülmüş.(65,69) Tıpırdamaz Sipahi'nin çalışmasında çocukların beyanına göre ebeveynlerin zorbalığa müdahale amaçlı tutumuna bakılmış. Ebeveynlerin %38 okulla iletişime geçtiği, %68,7 çocuklarıyla zorbalık hakkında konuştukları görülmüş.(62) Honig'in 2014 yılında ABD'de yaptığı çalışmada, ebeveynlerin %46'sı mağdur olan çocuğuna zorbalardan kaçınmasını tembihlerken, %29'u zorbanın ebeveyniyle görüşmüş. Ebeveynlerin %54'ü zorbalığa dahil olan çocuğu hakkında okulla iletişime geçmiş.(70) Larrañaga'nın İspanya'da 2018 yılında yaptığı çalışmada ebeveynlerin akran zorbalığına karşı tutumuna bakılmış. Zorbalığa uğrayan çocuğu olan ebeveynlerin %75,7'si okulla görüşmüş, %15,7 çocuklarına kendilerini korumalarını söylemiş, %30,7 hiçbir şey yapmayıp, olayı yok saymasını söylemiş, %54,4 zorbanın ebeveyniyle görüşmüş, %17,2 zorbayla görüşmüş. (71) Cooper'ın 2012 yılındaki çalışmasında ebeveynler tutum olarak zorbalığa katılan çocuğuyla %89,8 zorbalık hakkında konuştuklarını, %58,1 okulla iletişim kurduklarını, %34,4 diğer çocuğun ebeveyniyle iletişim kurduklarını söylemişler.(72) Yine Holt'un 2008'deki çalışmasında çocuğu zorba olan ebeveynler ise %55 çocuğuyla bu konu hakkında konuşmuş, %24'ü çocuğu cezalandırmış, %24 çocuğun öğretmeniyle konuşmuş, %17 okul müdürüyle görüşmüş, %10 çocuğu danışmana götürmüş.(65) Raskauskas'ın 2011 yılında 8-16 yaşındaki çocukların ağırlıklı olarak anneleri olmak üzere ebeveynlerle

yaptığı araştırmaya göre anneler zorba olan çocuklarının sorumluluklarının okulda olduğuna inanmakta, kendilerini sorumlu tutmamaktadırlar.(73)

Çalışmamızda çocuğu kurban konumunda olduğunda akran zorbalığına karşı anneler; %51,2 okulla irtibata geçme, %14,4 çocuğunu kendisini koruması için cesaretlendirme, %15,2 hiçbir şey olmamış gibi davranıp, olayı yok saymasını telkin etme, %16,0 zorbanın ebeveyniyle görüşme, %9,6 zorbayla görüşme tutumu sergilemişti. Çocuğu zorba konumunda olduğunda ise anneler; %68,8 çocuğuyla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuşma, %22,22 okulla irtibata geçme, %17,77 kurbanın ebeveyniyle görüşme %15,55 kurbanla görüşme, %13,33 hiçbir müdahalede bulunmama tutumu sergilemişti. Çocuğu akran zorbalığına maruz kalan annelerin tutumu en sık okulla irtibata geçme, 2. sık çocuğuyla zorbalık hakkında konuşma şeklindedir. Literatürde akran zorbalığına karşı ebeveyn tutumu ile çalışmamızda annelerin tutumu benzer dağılım göstermektedir. Zorba olan çocuğa tutum açısından bulunan tek çalışmada net bir karşılaştırma yapılamamıştır. Bu konuda çalışmaların arttırılması literatüre katkı açısından fayda sağlayacaktır.

5.4. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARININ AKRAN ZORBALIĞINA DAHİL OLMA DURUMUNUN TARTIŞILMASI

Verlinden M. ve ark.nın 2014 yılındaki çalışmasında küçük anne yaşının çocuğun zorba ve kurban olma olasılığını arttırdığı gözlenmiş.(74) Jansen P. ve ark.nın 2012 yılında yaptığı çalışmada anne yaşının daha küçük olmasının çocuğun zorba ve zorba/kurban olma riskini arttırdığı ancak kurban konumuyla ilişkili olmadığı görülmüş. Ayrıca bu çalışmada annenin düşük eğitim düzeyinin çocuğun hem zorba hem kurban olma riskini arttırdığı görülmüş.(75)

2009 yılında yapılan Avrupa ülkelerini kapsayan bir çalışmada ebeveynde düşük eğitim düzeyinin zorbalığa uğramada yordayıcı olduğu görülmüş.(76) Nordhagen R. ve ark.nın İskandinav ülkelerinde yaptığı bir çalışmada düşük eğitim düzeyi ebeveyni olan çocukların daha sık akran zorbalığına uğradığı görülmüş.(77)

İzmir'de yapılan bir çalışmada annelerin okula gitmiş olmasının çocuğunun zorbalığa dahil olmamış olmasını arttırdığı bulunmuş.(62) Bayraktar F.'in 2009'daki çalışmasına göre ise ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça çocuğun zorba tarafında olması artarken, eğitim düzeyi azaldıkça çocuğun kurban tarafında olması artmaktadır.(78) Güven F.'in 2015 yılındaki çalışmasında ise zorba ya da kurban olma durumu ile ebeveyn eğitim seviyesi ilişkili bulunmamış.(79) Türkmen ve ark.nın 2013 yılındaki çalışmasına göre lise mezunu olan annelerin çocuklarının okuma yazma bilmeyen annelerin çocuklarına göre %23 daha düşük oranda kurban oldukları görülmüş.(80)

Çetinkaya S. ve ark. nın 2009 yılında yaptığı bir çalışmada anne öğrenim durumu ve anne mesleği ile çocuğunun uğradığı akran zorbalığı arasında anlamlı ilişki görülmemiş.(81) Ünal N.'nin 2019'daki çalışmasında da anne mesleği ve anne eğitim durumu ile akran zorbalığı yapma arasında anlamlı ilişki bulunmamış. (67)

Brezilya'da yapılan bir çalışmada anne 8 yıldan çok eğitim almışsa çocuğunun zorbalık mağduriyetini algılaması ve çocuğunun uğradığı zorbalık ilişki gösteriyordu, 8 yıldan az eğitim almış zorbalık algısı çocuğunun bildirdiği zorbalık mağduriyeti ile ilişki göstermiyordu.(64)

Çalışmamızda anne eğitim düzeyi ile çocuğunun zorbalık yapması arasında anlamlı ilişki bulunmamıştı. Ancak çocuğunun zorbalık mağduru olması ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştu ve lise üstü eğitim düzeyi olan annelerin çocuklarının en yüksek oranda zorbalık mağduru olduğu görülmüştür. Çalışmalarda eğitim düzeyi artışıyla çocuğun akran zorbalığı mağduriyetinin azalması beklenirken, bizim çalışmamızdaki sonuç farklılığı annelerin çocuğunun akran zorbalığı mağduru olduğunu algılamasının eğitim düzeyi artışıyla artması ile ilişkili olabilir, yani eğitim düzeyi düşük olan anneler çocuğunun akran zorbalığı mağdurluğunu algılamamış olabilirler.

Çalışmamızda anne yaşı ile çocuğunun zorba ve kurban olması ile ilişkili bulunmamıştır. Literatürdeki anne yaşı ile ilişki bulan 2 çalışma da farklı

toplumlardandır. Ülkemizde bu konuda çalışma yapılması bu konu hakkında fikir oluşması için fayda sağlayacaktır.

Çalışmamızda anne mesleği ile çocuğun akran zorbalığında zorba ve kurban olması arasında ilişki bulunamamıştır. Bu durum literatür ile uyumludur.

5.5. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE AKRAN ZORBALIĞI BİLGİ VE TUTUMUNUN TARTIŞILMASI

ABD'de yapılan bir çalışmada akran zorbalığına karşı tutum açısından bakıldığında ebeveynlerden yaşı daha büyük olanların okula daha az dahil olduğu görülmüş.(82) Norveç'te yapılan bir çalışmada da ebeveynin yaşı arttıkça akran zorbalığını küçümseme davranışına gittiği görülmüş.(83)

Çalışmamızda annelerin çocuğunun maruz kaldığı zorbalığa karşı tutumu yaşa göre anlamlı farklılık göstermiyordu. Çocuğunun yaptığı akran zorbalığına karşı tutumunu incelediğimizde ise çocuğuyla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuşan annelerin yaşa göre dağılımı istatistiktiki olarak anlamlı derecede farklıydı."Hiçbir müdahalede bulunmadım." tutumu ise 40 yaş üstünde anlamlı olarak fazlaydı. "Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum" diyenler de yaşa göre anlamlı olarak farklıydı ve bu tutum en sık 31-40 yaş arasındayken en az 20-30 yaş arası annelerdeydi. Çalışmamızla literatür yaş arttıkça müdahalenin azalması açısından benzer sonuçlar görülmüştür.

Çalışmamızda akran zorbalığı tanımını bilenlerin %56,1'ini 31-40 yaş arası, %34,7'sini 20-30yaş arası oluşturuyordu. Anne yaşına göre akran zorbalığı tanımını bilme durumu anlamlı istatistiki farklılık göstermiyordu. Literatürde anne yaşına göre akran zorbalığı tanımını bilme üzerine çalışma bulunamamıştır. Bu konuda çalışma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Çalışmamızda akran zorbalığı tanımını bilenlerin eğitim düzeyi %85,7 lise ve üzeriydi. Mesleğine göre baktığımızdaysa da akran zorbalığı tanımını bilenlerin mesleğine göre %43,9 mavi yakalılar, %54,1 çalışmayanlardı. Akran zorbalığı

tanımını bilme hem eğitim düzeyine göre hem mesleğine göre anlamlı farklılık gösteriyordu. Literatürde eğitim düzeyine ve mesleğe göre akran zorbalığı tanımını bilme incelemesi bulunamamıştır. Bu konuda çalışma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Annelerin eğitim durumu ile çocuğunun yaşadığı akran zorbalığına karşı tutumuna baktığımızda "Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim." ve "Hiçbir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim." diyenlerin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklı olduğu bulunmuştur. Annelerin eğitim durumuna göre çocuğunun zorba konumunda olduğu akran zorbalığına tutumu istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir.

Annelerin çocuğu akran zorbalığında kurban konumunda olduğunda çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirenler %50,8 mavi yaka, %47,5 çalışmayan annelerden oluşuyordu ve bu tutum meslek grubuna göre istatistiki olarak anlamlı farklıydı. Hiçbir şey olmamış gibi davranıp olayı yok saymasını söyleyen sadece çalışan annelerdi ve %72'si mavi yakaydı, çalışmayan annelerde bu tutum hiç yoktu. Hiçbir şey olmamış gibi davranıp olayı yok sayma tutumu meslek gruplarına göre anlamlı farklılık gösteriyordu. Zorbanın ebeveyniyle görüşen annelerin %60'ı çalışmayan anneler, %40'ı mavi yakaydı ve bu tutum meslek grubuna göre anlamlı farklılık gösteriyordu. Annelerin çocuğu zorba konumunda olduğunda kurbanın ebeveyniyle görüşme tutumu sergileyenlerin %62,5'i çalışmıyordu, %25'i mavi yakalıydı ve bu tutum eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösteriyordu.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre ve meslek durumuna göre akran zorbalığına tutumu üzerine literatürde çalışma bulunamamıştır. Bu konuda çalışma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

5.6. KATILIMCILARIN ÇOCUKLARININ SOSYODEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE AKRAN ZORBALIĞI BİLGİ VE TUTUMUNUN TARTIŞILMASI

Rigby'nin yaptığı çalışmada yaşla birlikte zorbalığın azalmasıyla birlikte kurbanlara olan desteğin de yaşla birlikte azaldığı görülmüş.(84) 2012 yılında yapılan bir araştırmada yaşı büyük olan çocukların ebeveynlerinin okula daha az dahil olduğu bulunmuş.(82) Cameron'ın 2016 yılındaki çalışmasında küçük yaşlardaki zorbalığa eğilmenin gereksiz olduğunu düşündükleri görülmüş.(83) Larrañaga'nın yaptığı çalışmada çocuğun yaşı azaldıkça ebeveynin zorbalığa karşı "okulla görüşme" tutumu sergileme olasılığının arttığı, yaş arttıkça çocuğuna "kendini koruma" şeklinde telkin verme tutumunun arttığı gözlenmiş.(71) Waasdorp'un 2011 yılındaki çalışmasında ilkokul çağındaki çocuğu akran zorbalığı mağduru olan ebeveynlerin, ortaokul ve lise çağında çocuğu olan ebeveynlere göre; daha sık okulla iletişim kurdukları bulunmuş. Yani çocuğun yaşı arttıkça ailenin müdahalesinin azalıyormuş. En yaygın tutumun ise çocuğuyla konuşmak olduğu bulunmuş. Zorbalığa uğrayan çocuğuyla konuşma şeklinde yaklaşımı olan ebeveynler %73,7 ilkokul çağında, %82,6 ortaokul çağında, %72,2 lise çağında çocuğu olanlar iken; hiçbir şey yapmayanlar çocuğu %2,1 ilkokul çağında, %1,4 ortaokul çağında, %4 lisede olanlardı. Zorbayla görüşme şeklinde yaklaşımı olan ebeveynlerin çocuğu %4,7 ilkokul çağında, %5 ortaokul çağında, %1,6 lise çağında olanlardı. Zorbanın ebeveyniyle görüşen ebeveynler çocuğu %5,8 ilkokul çağında, %7,3 ortaokulda, %4 lisede çocuğu olanlardı.(69)

Çalışmamızda zorba ve/veya kurban çocuğu olan annelerin çocuğunun yaşına göre okulla irtibata geçme oranı anlamlı farklı bulunmamıştır. Zorbalığa maruz kalan çocuğuyla kendini koruması için cesaretlendirme konuşması yapma tutumu en sık (%52,7) 6-9 yaş arası çocuğu olanlarda görülmüş olup, bu tutum şekli yaş grubu arttıkça oran olarak azalıyordu ve bu azalma yaş gruplarına göre anlamlı farklıydı. Bulunan 2 çalışmaya göre çocuğun yaşı büyüdükçe çocuğuyla zorbalığa karşı cesaretlendirme telkini yaş ile birlikte artıp, okulla görüşme tutumu yaş ile azalıyordu.

Çalışmamızla bu çalışmaların bulguları uyumlu değildir. Bunun sebebine yönelik fikir oluşturması açısından literatürde daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Zorba olan çocuğuna annelerin hiç bir müdahalede bulunmaması çocuğu lise çağında olanlarda %83,8 olup bu oran diğer yaşlara göre anlamlı fazladır. Bu bulgu literatürdeki çalışmalarla uyumludur.

Çalışmamızda akran zorbalığı tanımını duymuş olan annelerin %45,9'unun çocuğu ilkokul çağında, %26,5'i ortaokul çağında, %27,6'sı lise çağındaydı ve bu dağılım çocuk yaşına göre anlamlı farklılık gösteriyordu. Çocuk yaşına göre annelerin akran zorbalığı bilgisi üzerine literatürde çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda çalışma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Larrañaga'nın 2018 yılında İspanya'da yaptığı çalışmada cinsiyete göre ebeveynin tutumuna bakıldığında; kız çocuklarının uğradığı zorbalığa ebeveynlerinin "görmezden gelip, olayı yok saymasını" telkin etme olasılığının erkek çocuklarına tutumlarına göre anlamlı olarak fazla bulunmuş.(71) Honig'in 2014 yılında ABD'de yaptığı çalışmada, zorbalığa uğrayan kız çocuğu ebeveynlerinin %15'inin hiçbir müdahalede bulunmadığı görülmüş. Zorbalığa uğrayan erkek çocuğu ebeveynlerinin %27'si hiçbir müdahalede bulunmazken, %7'si zorbaya uyarıda bulunmuş.(70)

Çalışmamızda zorbalığa uğrayan erkek çocuğuna annelerin en sık tutumu "okulla irtibata geçme" kız çocuğuna ise "hiçbir şey olmamış gibi davranıp, olayı yok saymasını söyleme" şeklindeydi. Okulla irtibata geçme tutumu çocuğu erkek olan annelerde kızlara göre anlamlı fazlaydı. Bu bulgular Larrañaga ve Honig'in çalışmalarıyla benzer bulgulara sahiptir.

Çalışmamızda zorbalık yapan çocuğu olan annenin tutumu zorba olan kızına en sık hiçbir müdahalede bulunmama şeklindeyken, zorba olan erkek çocuğuna en sık yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuşmaktı. Zorba olan çocuğa ebeveyn tutumu üzerine bir çalışma bulunmasa da Larrañaga ve Honig'in çalışmalarının bulgularındaki kız çocuğunun katıldığı zorbalığa müdahale etmeme, zorba çocuğu uyarma sonuçları çalışmamızın sonuçlarıyla paraleldir.

5.7. KATILIMCILARIN ÇOCUKLARININ KATILDIĞI AKRAN ZORBALIĞI ALT TÜRÜNE GÖRE TUTUMLARININ TARTIŞILMASI

Ebeveynler fiziksel zorbalık alt türünü daha ciddiye aldıkları için fiziksel zorbalığa tutum genelde çalışmalarda farklılık olarak göze çarpmaktadır. Sawyer ve ark.nın Toronto'da 2011 yılında yaptığı çalışmada ebeveynlerin fiziksel zorbalığın daha çok müdahale gerektiren zorbalık olduğunu düşündüğü görülmüştür.(85) Waasdorp ve ark.nın çalışmasında da ebeveynlerin fiziksel zorbalık ve sözel tehdidi daha ciddiye aldıkları, çocuklar için daha zararlı olduklarını düşündükleri görülmüş ve buna bağlı olarak doğrudan zorbalık çeşitlerinde ebeveynlerin sadece çocuğuyla zorbalık hakkında konuşmakla kalmayıp daha sık olarak okulla iletişime geçtiği de görülmüş.(69)

Çalışmamızda fiziksel veya sözel zorbalığa uğrayan çocuğu olan anneler en sık okulla irtibata geçme tutumu sergilemişlerdi. Okulla irtibata geçme fiziksel ve sözel zorbalıkta anlamlı olarak fazlaydı. Çocuğuyla kendini koruması için cesaretlendirdim tutumu sözel, söylenti yayma ve eşyalara zorbalık alt türlerinde anlamlı olarak fazlayken, fiziksel zorbalık türünde anlamlı azdı. Eşyalara zorbalık yaşayan çocukların anneleri ayrıca zorbanın ebeveyniyle görüşme tutumunu da diğer tutumlara göre anlamlı olarak farklı sergilemişti.Çalışmamız fiziksel ve sözel zorbalığa tutum açısından literatürle uyumludur. Ancak diğer zorbalıklara tutum açısından yeterli veri bulunamamıştır.

5.8. KATILIMCILARIN AKRAN ZORBALIĞINI BİLMESİNE GÖRE AKRAN ZORBALIĞINA TUTUMUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmamızda annelerin akran zorbalığı tanımını duymuş olmasına göre tutumları incelendiğinde; çocuğunun kurban konumunda olduğu akran zorbalığına akran zorbalığı tanımını bilen annelerin bilmeyenlere göre anlamlı olarak fazla şekilde çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirme ve zorbanın ebeveyni ile görüşme tutumu sergilediği görülmüştü. Çocuğunun zorba konumunda olduğu durumda ise akran zorbalığı tanımını bilenler bilmeyenlere göre anlamlı şekilde daha fazla

çocuğuyla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuşma ve kurbanın ebeveyniyle görüşme tutumu sergilemişti.

Ebeveynlerin akran zorbalığı kavramını bilmesi ve buna bağlı tutum üzerine çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda çalışma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamıza 251 anne katılmıştı. Çalışmamızda akran zorbalığı kavramının anneler tarafından duyulmuş olması ve çocuklarının dahil olduğu akran zorbalığına tutumlarına bakılmıştı. Çalışmamızda annelerin %39'unun akran zorbalığı tanımını duymuş olduğu; akran zorbalığını duyma oranının annelerin eğitim düzeyi arttıkça arttığı, çalışma durumuna göre bakıldığında çalışmayan annelerde bu oranın en yüksek olduğu, çocuk yaş dağılımına göre 6-9 yaş arası çocuğu olan annelerin en fazla duymuş olduğu, çocuğu kurban konumunda olan annelerde bu oranın anlamlı fazla olduğu görüldü. Literatürde akran zorbalığı kavramının bilinirliği üzerine çalışma olmadığı için karşılaştırma yapılamadı.

Çalışmamızda katılımcı olan annelerin sosyodemografik özelliklerine göre çocukların akran zorbalığına dahil olma durumuna bakıldığında; anne yaş ve anne çalışma durumu çocuklarının akran zorbalığına dahil olma durumu ile ilişkili değildi. Anne eğitim durumu ise çocuğun kurban konumunda olması ile ilişkiliydi. Eğitim düzeyi lise ve üstü olan annelerde çocuğun akran zorbalığı mağduriyeti oranı en yüksekti. Bu durum eğitim düzeyinin yüksekliğini annelerin akran zorbalığı mağduriyeti algısını arttırmasıyla ilişkili olarak düşünüldü.

Çalışmamızda; zorba olan çocuğuna hiçbir müdahalede bulunmayan annelerin hepsi 40 yaş üstüydü ve bu tutum en sık lise çağındaki çocuklarınaydı. Kurban konumunda olan çocuğuna cesaretlendirme üzerine konuşma yapma oranı anne eğitim düzeyi arttıkça artıyordu ancak beklenmedik şekilde çocuğunun yaşadığı zorbalığa hiçbir şey olmamış gibi davranıp olayı yok saymasını söyleyen annelerin hepsi çalışan annelerdi çalışmayan annelerde böyle bir tutum yoktu. Erkek çocuğu kurban konumunda olan annelerin en sık tutumu okulla irtibata geçmeydi ve bu tutum kız çocuğuna göre anlamlı fazlaydı. Kız çocuğu kurban konumunda olduğunda ise en sık cesaretlendirme üzerine konuşma yapmıştı. Bu sonuç annelerin kızlarının yaşadığı akran zorbalığını daha hafife alması açısından literatürle uyumluydu. Çocuk yaşı

açısından ise kurban olan çocuğunu cesaretlendirme oranı en fazla 6-9 yaş arasındaydı ve bu oran yaş grubu arttıkça azalıyordu.

Annelerin çocuğunun uğradığı zorbalık alt türü fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, eşyalara zarar verme alt türünde olduğunda okulla irtibata geçme olasılığı artıyordu. Sözel ve söylenti yayma alt türünde kendini koruması için cesaretlendirme tutumu artarken, fiziksel zorbalıkta bu tutum anlamlı azalmıştı. Eşyalara zarar verme alt türünde ayrıca zorbanın ebeveyniyle konuşma tutumu da artmıştı.

Anneler arasında akran zorbalığı tanımını duymuştum diyenlerin zorba ve/veya kurban olan çocuğunu kendini koruması için cesaretlendirme oranı duymamıştım diyenlere göre anlamlı fazlaydı. Çocuğu kurban konumunda olan annelerin zorbanın ebeveyniyle görüşme ve çocuğu zorba konumunda olan annelerin kurbanın ebeveyniyle görüşme oranı da akran zorbalığı tanımını duymuştum diyenlerde duymamıştım diyenlere göre anlamlı fazlaydı.

Çocuklar dahil oldukları akran zorbalığında ne yapmaları gerektiğini bilemeyip, çaresiz hissedebilirler. Bu durumda bir erişkin yardımına ihtiyaç duyabilirler. Çocukları fiziksel ve ruhsal olarak korumak için ebeveynlerin akran zorbalığı konusunda bilgi sahibi olmaları gereklidir. Çalışmamızda görülmüştür ki ebeveynlerin bu konuda fikir sahibi olması, akran zorbalığını değerlendirip çocuğuna nasıl yardım edeceğinin şeklini belirlemektedir. Ebeveynlerin akran zorbalığına yaklaşım açısından bilgilendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önerilir. Biz de hekimlik pratiğinde çocuk izlemlerinde ebeveyni bilgilendirip, akran zorbalığına yaklaşımının doğru şekilde olmasına yardımcı olabiliriz.

KAYNAKÇA

1. Smith P. K., Morita Y., Junger-Tas J., Olweus D., Catalano R., Slee P. (Eds.). The nature of school bullying : a cross-national perspective [Internet]. 1999 [cited 2022 Jan 19]. 384 p. Available from: https://books.google.com/books/about/The_Nature_of_School_Bullying.html?hl=tr&id=4kNpAwAAQBAJ

2. Gürhan N. Her yönü ile Akran Zorbalığı. Turkiye Klin J Psychiatr Nurs-Special Top [Internet]. 2017 Nov 16;2(3):175–81. Available from: https://www.researchgate.net/publication/319257215

3. Gini G, Pozzoli T. Bullied Children and Psychosomatic Problems: A Meta-analysis. Pediatrics [Internet]. 2013 Oct 1;132(4):720–9. Available from: https://publications.aap.org/pediatrics/article/132/4/720/64862/Bullied-Children-and-Psychosomatic-Problems-A-Meta

4. Bebek, Çocuk, Ergen İzlem Protokolleri. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Çocuk ve Ergen Sağlığı Dairesi Başkanlığı; 2018. p. 1–240.

5. Özada A, Duyan V. Parent-Child Relationships and Bullying. Turkish J Fam Med Prim Care. 2018 Mar 19;49–55.

6. Lee SST, Wong DSW. School, parents, and peer factors in relation to Hong Kong students' bullying. Int J Adolesc Youth. 2009;15(3):217–33.

7. Pişkin M. Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilim [Internet]. 2002;2(2):531–62. Available from: http://www.kuyeb.com/tr/makale.asp?ID=193&act=detay

8. Gredler GR. Olweus, D. (1993).Bullying at school: What we know and what we can do. Malden, MA: Blackwell Publishing, 140 pp. Psychol Sch [Internet]. 2003 Nov [cited 2022 Feb 1];40(6):699–700. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pits.10114

9. Eliot M, Cornell D, Gregory A, Fan X. Supportive school climate and student willingness to seek help for bullying and threats of violence. J Sch Psychol [Internet]. 2010 Dec [cited 2022 Jan 30];48(6):533–53. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0022440510000488

10. Mynard H, Joseph S. Development of the Multidimensional Peer-Victimization Scale. Aggress Behav. 2000;26:169–78.

11. Ayas T, Pişkin M. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. Akad Bakış Uluslararası Hakemli Sos Bilim Derg. 2015;(50):316–24.

12. Luxenberg H, Limber S, Olweus D. Bullying in U.S. Schools: 2019 Status Report. 2019.

13. Remzi ÖG, Celal Y, Üniversitesi B, Fakültesi E, Bilimleri E, Öz B. AKRAN ZORBALIĞI. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sos Bilim Derg [Internet]. 2012 Jun 1 [cited 2022 Jan 30];10(2):39–51. Available from: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/4066/53631

14. Korkmaz Öz A. Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması. TRT Akad [Internet]. 2016 Jul 15 [cited 2022 Jan 30];1(2):620–39. Available from: https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/23620/252055

15. Viding E, Simmonds E, Petrides KV, Frederickson N. The contribution of callous-unemotional traits and conduct problems to bullying in early adolescence. J Child Psychol Psychiatry [Internet]. 2009 Apr [cited 2022 Feb 1];50(4):471–81. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1469-7610.2008.02012.x

16. Smith PK, Madsen KC, Moody JC. What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. Educ Res [Internet]. 1999 Dec 9 [cited 2022 Feb 1];41(3):267–85. Available from: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0013188990410303

17. Salmon G, James A, Cassidy EL, Javaloyes MA. Bullying a Review: Presentations to an Adolescent Psychiatric Service and within a School for Emotionally and Behaviourally Disturbed Children. Clin Child Psychol Psychiatry [Internet]. 2000 Oct 26 [cited 2022 Feb 1];5(4):563–79. Available from: http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1359104500005004010

18. Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, Ruan WJ, Simons-Morton B, Scheidt P. Bullying behaviors among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. JAMA [Internet]. 2001 Apr 25;285(16):2094–100. Available from: http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11311098

19. Griffin RS, Gross AM. Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. Aggress Violent Behav [Internet]. 2004 Jul [cited 2022 Feb 1];9(4):379–400. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1359178903000338

20. Cummings EM, Goeke-Morey MC, Papp LM. Everyday Marital Conflict and Child Aggression. J Abnorm Child Psychol [Internet]. 2004 Apr;32(2):191–202. Available from: http://link.springer.com/10.1023/B:JACP.0000019770.13216.be

21. Stevens V, De Bourdeaudhuij I, Van Oost P. Relationship of the Family Environment to Children's Involvement in Bully/Victim Problems at School. J Youth Adolesc [Internet]. 2002 Dec;31(6):419–28. Available from: http://link.springer.com/10.1023/A:1020207003027

22. Deković M, Wissink IB, Marie Meijer A. The role of family and peer relations in adolescent antisocial behaviour: comparison of four ethnic groups. J Adolesc [Internet]. 2004 Oct [cited 2022 Feb 2];27(5):497–514. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0140197104000703

23. Senemoğlu N. GELİŞİM ÖĞRENME VE ÖĞRETİM: KURAMDAN UYGULAMAYA. 27th ed. Anı Yayıncılık; 2003. 720 p.

24. Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi. 6th ed. Remzi Kitabevi; 2004. 269 p.

25. Fekkes M, Pijpers FIM, Verloove-Vanhorick SP. Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. Health Educ Res [Internet]. 2004 Jul 14 [cited 2022 Feb 2];20(1):81–91. Available from: https://academic.oup.com/her/article-lookup/doi/10.1093/her/cyg100

26. Smokowski PR, Kopasz KH. Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics, and Intervention Strategies. Child Sch [Internet]. 2005 Apr 1 [cited 2022 Feb 2];27(2):101–10. Available from: https://academic.oup.com/cs/article-lookup/doi/10.1093/cs/27.2.101

27. Schwartz D, Gorman AH, Nakamoto J, Toblin RL. Victimization in the Peer Group and Children's Academic Functioning. J Educ Psychol [Internet]. 2005 [cited 2022 Feb 3];97(3):425–35. Available from: http://doi.apa.org/getdoi.cfm?doi=10.1037/0022-0663.97.3.425

28. Güvenir T. Okulda Akran İstismarı. Yayıncılık K, editor. 2006. 152 p.

29. Arseneault L, Bowes L, Shakoor S. Bullying victimization in youths and mental health problems: 'Much ado about nothing'? Psychol Med [Internet]. 2010 May 29 [cited 2022 Feb 5];40(5):717–29. Available from: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0033291709991383/type/journal_article

30. Gökler R. Okullarda akran zorbalığı. Uluslararası İnsan Bilim Derg [Internet]. 2009;6(2):511–37. Available from: http://www.insanbilimleri.com

31. Menesini E, Salmivalli C. Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. Psychol Health Med [Internet]. 2017 Mar 6 [cited 2022 Feb 6];22(sup1):240–53. Available from: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13548506.2017.1279740

32. Nakamoto J, Schwartz D. Is Peer Victimization Associated with Academic Achievement? A Meta-analytic Review. Soc Dev [Internet]. 2010 May [cited 2022 Feb 6];19(2):221–42. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9507.2009.00539.x

33. Glew GM, Fan M-Y, Katon W, Rivara FP, Kernic MA. Bullying, Psychosocial Adjustment, and Academic Performance in Elementary School. Arch Pediatr Adolesc Med [Internet]. 2005 Nov 1 [cited 2022 Feb 6];159(11):1026. Available from: http://archpedi.jamanetwork.com/article.aspx?doi=10.1001/archpedi.159.11.1026

34. Vaillancourt T, Brittain HL, McDougall P, Duku E. Longitudinal Links Between Childhood Peer Victimization, Internalizing and Externalizing Problems, and Academic Functioning: Developmental Cascades. J Abnorm Child Psychol [Internet]. 2013 Nov 2 [cited 2022 Feb 6];41(8):1203–15. Available from: http://link.springer.com/10.1007/s10802-013-9781-5

35. Bradshaw CP, Waasdorp TE, Debnam KJ, Johnson SL. Measuring School Climate in High Schools: A Focus on Safety, Engagement, and the Environment. J Sch Health [Internet]. 2014 Sep [cited 2022 Feb 6];84(9):593–604. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/josh.12186

36. Pekel N. Akran Zorbalığı grupları arasında sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Psikoloji AD.; 2004.

37. Bogart LM, Elliott MN, Klein DJ, Tortolero SR, Mrug S, Peskin MF, et al. Peer Victimization in Fifth Grade and Health in Tenth Grade. Pediatrics [Internet]. 2014 Mar 1 [cited 2022 Feb 6];133(3):440–7. Available from: https://publications.aap.org/pediatrics/article/133/3/440/32242/Peer-Victimization-in-Fifth-Grade-and-Health-in

38. Juvonen J, Graham S. Bullying in Schools: The Power of Bullies and the Plight of Victims. Annu Rev Psychol [Internet]. 2014 Jan 3 [cited 2022 Feb 6];65(1):159–85. Available from: https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev-psych-010213-115030

39. Storch EA, Masia-Warner C. The relationship of peer victimization to social anxiety and

loneliness in adolescent females. J Adolesc [Internet]. 2004 Jun [cited 2022 Feb 6];27(3):351–62. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0140197104000351

40. Delfabbro P, Winefield T, Trainor S, Dollard M, Anderson S, Metzer J, et al. Peer and teacher bullying/victimization of South Australian secondary school students: Prevalence and psychosocial profiles. Br J Educ Psychol [Internet]. 2006 Mar [cited 2022 Feb 6];76(1):71–90. Available from: http://doi.wiley.com/10.1348/000709904X24645

41. DUNCAN RD. Peer and Sibling Aggression: J Interpers Violence [Internet]. 1999 Aug 2;14(8):871–86. Available from: http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/088626099014008005

42. Holmberg K, Hjern A. Bullying and attention-deficit- hyperactivity disorder in 10-year-olds in a Swedish community. Dev Med Child Neurol [Internet]. 2008 Feb [cited 2022 Feb 6];50(2):134–8. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1469-8749.2007.02019.x

43. Zinner SH, Conelea CA, Glew GM, Woods DW, Budman CL. Peer Victimization in Youth with Tourette Syndrome and Other Chronic Tic Disorders. Child Psychiatry Hum Dev [Internet]. 2012 Feb [cited 2022 Feb 6];43(1):124–36. Available from: http://link.springer.com/10.1007/s10578-011-0249-y

44. Wirback T, Möller J, Larsson J-O, Galanti MR, Engström K. Social factors in childhood and risk of depressive symptoms among adolescents - a longitudinal study in Stockholm, Sweden. Int J Equity Health [Internet]. 2014 Dec 11 [cited 2022 Feb 6];13(1):96. Available from: http://equityhealthj.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12939-014-0096-0

45. Ttofi MM, Farrington DP, Lösel F, Loeber R. Do the victims of school bullies tend to become depressed later in life? A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. Ttofi MM, editor. J Aggress Confl Peace Res [Internet]. 2011 May 16;3(2):63–73. Available from: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17596591111132873/full/html

46. Stapinski LA, Bowes L, Wolke D, Pearson RM, Mahedy L, Button KS, et al. PEER VICTIMIZATION DURING ADOLESCENCE AND RISK FOR ANXIETY DISORDERS IN ADULTHOOD: A PROSPECTIVE COHORT STUDY. Depress Anxiety [Internet]. 2014 Jul 30 [cited 2022 Feb 6];31(7):574–82. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/da.22270

47. Copeland WE, Wolke D, Lereya ST, Shanahan L, Worthman C, Costello EJ. Childhood

bullying involvement predicts low-grade systemic inflammation into adulthood. Proc Natl Acad Sci [Internet]. 2014 May 27;111(21):7570–5. Available from: http://www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1323641111

48. van Dam DS, van Nierop M, Viechtbauer W, Velthorst E, van Winkel R, Bruggeman R, et al. Childhood abuse and neglect in relation to the presence and persistence of psychotic and depressive symptomatology. Psychol Med [Internet]. 2015 May 17 [cited 2022 Feb 6];45(7):1363–77. Available from: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0033291714001561/type/journal_article

49. Cunningham T, Hoy K, Shannon C. Does childhood bullying lead to the development of psychotic symptoms? A meta-analysis and review of prospective studies. Psychosis [Internet]. 2016 Jan 2 [cited 2022 Feb 6];8(1):48–59. Available from: http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17522439.2015.1053969

50. TTOFI MM, Farrington DP, Lösel F, Loeber R. The predictive efficiency of school bullying versus later offending: A systematic/meta-analytic review of longitudinal studies. Apr [cited 2022 Feb 7]; Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cbm.808

51. Valdebenito S, Ttofi M, Eisner M. Prevalence rates of drug use among school bullies and victims: A systematic review and meta-analysis of cross-sectional studies. Aggress Violent Behav [Internet]. 2015 Jul [cited 2022 Feb 7];23:137–46. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S135917891500066X

52. Holt MK, Vivolo-Kantor AM, Polanin JR, Holland KM, DeGue S, Matjasko JL, et al. Bullying and Suicidal Ideation and Behaviors: A Meta-Analysis. Pediatrics [Internet]. 2015 Feb 1 [cited 2022 Feb 7];135(2):e496–509. Available from: https://publications.aap.org/pediatrics/article/135/2/e496/33439/Bullying-and-Suicidal-Ideation-and-Behaviors-A

53. Yerger W, Gehret C. Understanding and dealing with bullying in schools. Educ Forum. 2011 Oct;75(4):315–26.

54. Smith PK. Bullying in schools: The UK experience and the Sheffield Anti-Bullying project. Irish J Psychol [Internet]. 1997 Jan [cited 2022 Feb 11];18(2):191–201. Available from: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03033910.1997.10558139

55. Kärnä A, Voeten M, Little TD, Poskiparta E, Kaljonen A, Salmivalli C. A Large-Scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4-6. Child Dev [Internet]. 2011

Jan;82(1):311–30. Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.2010.01557.x

56. Ortega R, Del Rey R, Mora-Merchán JA. SAVE model: an anti-bullying intervention in Spain. In: Bullying in Schools [Internet]. Cambridge University Press; 2004 [cited 2022 Feb 11]. p. 167–86. Available from: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/CBO9780511584466A019/type/book_part

57. Pepler DJ, Craig WM, Ziegler S, Charach A. An Evaluation of An Anti-Bullying Intervention in Toronto Schools. Can J Community Ment Heal [Internet]. 1994 Sep [cited 2022 Feb 11];13(2):95–110. Available from: http://cjcmh.com/doi/10.7870/cjcmh-1994-0014

58. James Minton S, Mona AO, McGuire L, Smith M, Christina Arifitidou others, Bonner S, et al. The Effectiveness of a Nationwide Intervention Programme to Prevent and Counter School Bullying in Ireland. Int J Psychol Psychol Ther. 2008;8:1–12.

59. Farrington DP, Ttofi MM. School-Based Programs to Reduce Bullying and Victimization. Campbell Syst Rev [Internet]. 2009 Jan 15 [cited 2022 Feb 11];5(1). Available from: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.4073/csr.2009.6

60. UNESCO. School violence and bullying: global status report. Paris; 2017.

61. Cheraghi A, Piskin M. A comparison of peer bullying among high school students in Iran and Turkey. Procedia - Soc Behav Sci. 2011;15:2510–20.

62. Tipirdamaz Sipahi H. İZMİR İLİ BORNOVA İLÇESİNDE İLKÖĞRETİM 6. VE 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI, ETKİLEYEN VE EŞLİK EDEN FAKTÖRLER [Internet]. 2008. Available from: https://hdl.handle.net/11454/3842

63. Pişkin M. Examination of Peer Bullying Among Primary and Middle School Children in Ankara. Educ Sci. 2010;35(156):175–89.

64. Vieira MA, Handegård BH, Rønning JA, Duarte CS, Mari JJ, Bordin IA. Maternal Awareness of Adolescent Bullying Victimization in a Low-Income Context. Adolesc Psychiatry (Hilversum) [Internet]. 2020 Apr 24;10(1):29–40. Available from: https://www.eurekaselect.com/174175/article

65. Holt MK, Kaufman Kantor G, Finkelhor D. Parent/Child Concordance about Bullying Involvement and Family Characteristics Related to Bullying and Peer Victimization. J Sch Violence [Internet]. 2008 Dec 23;8(1):42–63. Available from:

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15388220802067813

66. Kepenekci YK, Çınkır Ş. Bullying among Turkish high school students. Child Abuse Negl [Internet]. 2006 Feb;30(2):193–204. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0145213406000020

67. Ünal N. AKRAN ZORBALIĞI İLE ERGENLERİN ALGILADIKLARI AİLE İŞLEVSELLİĞİNİN İNCELENMESİ. [Ankara]; 2019.

68. Uludaşdemir D. 12-17 YAŞ ARASI ADÖLESANLARIN SİBER ZORBALIK DENEYİMLERİVE EBEVEYNLERİN SİBER ZORBALIK KONUSUNDAKİ FARKINDALIK DURUMLARININ İNCELENMESİ. [Ankara]: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017.

69. Waasdorp TE, Bradshaw CP, Duong J. The Link Between Parents' Perceptions of the School and Their Responses to School Bullying: Variation by Child Characteristics and the Forms of Victimization. J Educ Psychol. 2011 May;103(2):324–35.

70. Honig AS, Zdunowski-Sjoblom N. Bullied children: parent and school supports. Early Child Dev Care [Internet]. 2014 Oct 3;184(9–10):1378–402. Available from: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03004430.2014.901010

71. Larrañaga E, Yubero S, Navarro R. Parents' Responses to Coping with Bullying: Variations by Adolescents' Self-Reported Victimization and Parents' Awareness of Bullying Involvement. Soc Sci [Internet]. 2018 Jul 25 [cited 2022 Mar 13];7(8):121. Available from: http://www.mdpi.com/2076-0760/7/8/121

72. Cooper LA, Nickerson AB. Parent Retrospective Recollections of Bullying and Current Views, Concerns, and Strategies to Cope with Children's Bullying. J Child Fam Stud [Internet]. 2013 May 27 [cited 2022 Feb 20];22(4):526–40. Available from: http://link.springer.com/10.1007/s10826-012-9606-0

73. Raskauskas JL., Cordón IM., Goodman GS. Relations between maternal attitudes towards bullying and children's bul lying and peervictimization status. Int Perspect Vict. 2011;6(1):20–9.

74. Verlinden M, Veenstra R, Ringoot AP, Jansen PW, Raat H, Hofman A, et al. Detecting bullying in early elementary school with a computerized peer-nomination instrument. Psychol Assess [Internet]. 2014 Jun;26(2):628–41. Available from: http://doi.apa.org/getdoi.cfm?doi=10.1037/a0035571

75. Jansen PW, Verlinden M, Dommisse-Van Berkel A, Mieloo C, Van Der Ende J, Veenstra R, et al. Prevalence of bullying and victimization among children in early elementary school: Do family and school neighbourhood socioeconomic status matter? [Internet]. Vol. 12, BMC Public Health. 2012. Available from: http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/494

76. Analitis F, Velderman MK, Ravens-Sieberer U, Detmar S, Erhart M, Herdman M, et al. Being Bullied: Associated Factors in Children and Adolescents 8 to 18 Years Old in 11 European Countries. Pediatrics [Internet]. 2009 Feb 1;123(2):569–77. Available from: https://publications.aap.org/pediatrics/article/123/2/569/69418/Being-Bullied-Associated-Factors-in-Children-and

77. Nordhagen R, Nielsen A, Stigum H, Köhler L. Parental reported bullying among Nordic children: A population-based study. Child Care Health Dev. 2005 Nov;31(6):693–701.

78. Bayraktar F. ERGENLERİN ZORBA VE KURBAN DAVRANIŞLARINDA BİREY, AİLE, AKRAN ve OKULA DAİR ÖZELLİKLERİN ROLÜ: BÜTÜNCÜL BİR MODEL ÖNERİSİ. [Ankara]: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2009.

79. Güven F. ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ZORBALIKYAPMALARI İLE ZORBALIĞA MARUZ KALMALARININ,CİNSİYET, ANNE-BABA EĞİTİMİ, SOSYOEKONOMİKDÜZEY VE EMPATİ EĞİLİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ. [Mersin]: TOROS ÜNİVERSİTESİ; 2015.

80. Türkmen N, Dokgöz H, Akgöz S, Eren B, Vural P, Polat O. Bullying among High School Students. Maedica A J Clin Med. 2013;8(2):143–52.

81. Çetinkaya S, Nur N, Ayvaz A, Özdemir D, Kavakci Ö. Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. Anadolu Psikiyatr Derg. 2009;10(2):151–8.

82. Zablotsky B, Bradshaw CP, Anderson C, Law P. Involvement in Bullying among Children with Autism Spectrum Disorders: Parents' Perspectives on the Influence of School Factors. Behav Disord [Internet]. 2012 May 21;37(3):179–91. Available from: http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/019874291203700305

83. Cameron DL, Kovac VB. An examination of parents' and preschool workers' perspectives on bullying in preschool. Early Child Dev Care [Internet]. 2016 Dec 6;186(12):1961–71. Available from: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2016.1138290

84. Rigby K, Slee PT. Bullying among australian school children: Reported behavior and attitudes

toward victims. J Soc Psychol. 1991;131(5):615–27.

85. Sawyer J-L, Mishna F, Pepler D, Wiener J. The missing voice: Parents' perspectives of bullying. Child Youth Serv Rev [Internet]. 2011 Oct;33(10):1795–803. Available from: https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0190740911001794

EKLER

EK 1: ÇALIŞMA ANKETİ

1) Yaşınız? …..

2) Kaç çocuğunuz var? …..

3) Çocuklarınızın yaşları? ……..

4) Medeni durumunuz?
a. Evli b. Boşanmış/Diğer

5) Eğitim Durumunuz?
a. Okur-yazar değilim. b. Lise altı c. Lise ve üzeri

6) Çalışıyor musunuz?
a. Evet. ise Mesleğiniz: ...
b. Hayır.

7) Akran zorbalığı tanımını daha önce duymuş muydunuz?
a. Evet b.Hayır

8) 7.soruya yanıtınız evet ise, nereden bilgi almıştınız? (birden fazla şık işaretlenebilir)
a. Yakın Çevre (Aile, Komşular, Arkadaşlar vb.)
b. Gazete, dergi gibi basılı yayınlar
c. Tv, internet haberleri gibi görsel yayınlar
d. Sosyal Medya
e. Diğer: .....

9) Ankette bahsedeceğimiz çocuğunuz kaç yaşında?……...

10) Ankette bahsedeceğimiz çocuğunuzun cinsiyeti nedir?
a. Kız b. Erkek

11) Çocuğunuzla gününün nasıl geçtiği üzerine ne sıklıkta konuşursunuz?
a. Her gün
b. Haftada 2-3 kez
c. Ayda 1-2 kez
d. Konuşmaya fırsatım olmuyor.

12) Çocuğunuz sizle sorunları hakkında konuşur mu?
a. Evet b. Hayır

13) Geçtiğimiz aylar çocuğunuza ne sıklıkla akran zorbalığı uygulandı?
a. Geçtiğimiz aylarda okulda zorbalığa uğramadı.
b. Sadece 1-2 kez

c. Ayda 2-3 kez
d. Haftada 1 kez
e. Haftada birkaç kez

14) Uygulandıysa, ne şekilde akran zorbalığına uğradı? (birden fazla şık işaretlenebilir)
a. Fiziksel
b. Sözel
c. İzolasyon
d. Söylenti yayma
e. Eşyalara zarar verme
f. Cinsel zorbalık
g. Diğer:.....

15) Çocuğunuza zorbalık uygulayan kişinin/kişilerin cinsiyeti neydi?
a. Çoğunlukla kızlar
b. Çoğunlukla erkekler
c. Hem kızlar hem de erkekler

16) Geçtiğimiz aylarda çocuğunuza nerede akran zorbalığı uygulandı? (birden fazla şık işaretlenebilir)
a. Okul yolunda
b. Okulda
c. Sokakta oyun oynarken
d. İnternet/telefon yoluyla
e. Diğer:.....

17) Geçtiğimiz aylarda çocuğunuzun akran zorbalığı sebebiyle okula gitmek istemediği oldu mu?
a. Evet b.Hayır

18) Geçtiğimiz aylarda çocuğunuzun akran zorbalığı sebebiyle okul başarısında düşüş oldu mu?
a. Evet b. Hayır

19) Geçtiğimiz aylarda çocuğunuz sizden akran zorbalığıyla alakalı yardım istedi mi?
a. Evet b. Hayır

20) Çocuğunuzun akran zorbalığına uğradığını öğrendiğinizde ne yaptınız? (birden fazla şık işaretlenebilir)
a. Çocuğumu kendini koruması için cesaretlendirdim.
b. Hiç bir şey olmamış gibi davranmasını, olayı yok saymasını söyledim.
c. Okulla irtibata geçtim.
d. Zorbayla görüştüm.
e. Zorbanın ebeveynleriyle görüştüm.

21) Geçtiğimiz aylarda çocuğunuz birine akran zorbalığı yaptı mı?
a. Geçtiğimiz aylarda okulda zorbalık yapmadı.

b. Sadece 1-2 kez
c. Ayda 2-3 kez
d. Haftada 1 kez
e. Haftada birkaç kez

22) Yaptıysa, ne şekilde akran zorbalığı yaptı? (birden fazla şık işaretlenebilir)
a. Fiziksel
b. Sözel
c. İzolasyon
d. Söylenti yayma
e. Eşyalara zarar verme
f. Cinsel zorbalık

23) Çocuğunuzun uyguladığı akran zorbalığına müdahale için ne yaptınız? (birden fazla şık işaretlenebilir)
a. Çocuğumla yaptığı zorbalığın yanlışlığı hakkında konuştum.
b. Hiçbir müdahalede bulunmadım.
c. Okulla irtibata geçtim.
d. Kurbanla görüştüm.
e. Kurbanın ebeveynleriyle görüştüm.